

Uloga udruga slijepih u integraciji učenika s oštećenjem vida u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu

---

Maltarski, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:625241>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ANJA MALTARSKI

**ULOGA UDRUGA SLIJEPIH U INTEGRACIJI UČENIKA S OŠTEĆENJEM
VIDA U VARAŽDINSKOJ ŽUPANIJI I GRADU ZAGREBU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Prov. dr. sc. Neven Hrvatić

Komentorica

Izv. prof. dr. sc. Jasmina Božić

Zagreb, 2020.

Sadržaj

Uvod	1
Teškoće u razvoju	2
Oštećenje vida	4
<i>Sljepoća</i>	4
<i>Slabovidnost</i>	5
<i>Drugi oblici oštećenja vida</i>	5
<i>Strabizam</i>	5
<i>Slijepa točka</i>	5
<i>Zamućen vid</i>	6
<i>Mjerenje razine oštećenjem vida</i>	6
Veza između civilnog društva i osoba s oštećenjem vida	7
<i>O civilnom društvu općenito</i>	7
<i>Općenito o udrugama</i>	9
Obrazovanje učenika s oštećenjem vida	10
Programi za učenike s oštećenjem vida.....	11
Pojam integracije	14
<i>Povijest pojma</i>	14
<i>Što je integracija?</i>	14
<i>Uloga udruga slijepih u integraciji učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole</i>	16
<i>Ekološki sustav</i>	16
<i>Slabovidni učenik u redovitoj nastavi</i>	18
<i>Položaj sjedenja slabovidnog učenika</i>	18
<i>Udžbenici i pomagala za slabovidne učenike</i>	19
<i>Pomagala za slabovidne</i>	20
<i>Elektronička povećala</i>	21
<i>Osvjetljenje</i>	22
<i>Slijepi učenik u redovitoj nastavi</i>	23
<i>Položaj sjedenja slijepog učenika</i>	23
<i>Udžbenici i upotreba pomagala za slijepce</i>	24
<i>Pomagala za slijepce</i>	24
<i>Govorni reproduktori i snimači</i>	25
<i>Pomagala za pisanje i školski pribor</i>	26
<i>Informacijsko-komunikacijska pomagala</i>	26
<i>Sudionici odgojno-obrazovnog procesa učenika s oštećenjem vida</i>	26

Udruge slijepih u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu	29
<i>Udruge slijepih u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu .....</i>	<i>29</i>
<i>Udruga slijepih Varaždinske županije .....</i>	<i>31</i>
<i>Udruga slijepih Zagreb .....</i>	<i>32</i>
Empirijski dio istraživanja	35
<i>Predmet istraživanja .....</i>	<i>35</i>
<i>Obrazloženje i cilj istraživanja .....</i>	<i>35</i>
<i>Svrha istraživanja.....</i>	<i>36</i>
<i>Metode istraživanja .....</i>	<i>36</i>
<i>Uzorak .....</i>	<i>37</i>
<i>Postupak provođenja istraživanja .....</i>	<i>37</i>
Analiza i obrada podataka	39
<i>Prepreke u integraciji učenika s oštećenjem vida .....</i>	<i>39</i>
<i>Uloga udruga slijepih u procesu ostvarivanja prava učenika s oštećenjem vida. ....</i>	<i>41</i>
<i>Pomoć i podrška pri ostvarivanju prava na pomagala .....</i>	<i>45</i>
<i>Problem nejednakosti s obzirom na mjesto stanovanja .....</i>	<i>51</i>
<i>Komunikacija udruga slijepih i roditelja učenika s oštećenjem vida.....</i>	<i>53</i>
<i>Aktivnosti udruga slijepih.....</i>	<i>55</i>
<i>Jesu li pokriveni svi učenici? .....</i>	<i>57</i>
<i>Mehanizmi informiranja.....</i>	<i>58</i>
<i>Oblici pomoći koje nude udruge .....</i>	<i>61</i>
<i>Informiranost roditelja.....</i>	<i>62</i>
<i>Suradnja sa školama .....</i>	<i>64</i>
<i>Integriranost učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole .....</i>	<i>69</i>
Zaključak	74
Literatura.....	76
Prilozi	78

Uloga udruga slijepih u integraciji učenika s oštećenjem vida u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu

Sažetak

Ovim radom nastojali smo istražiti koju ulogu udruge slijepih, konkretno Udruga slijepih Zagreb i Udruga slijepih Varaždinske županije imaju u obrazovanju učenika s oštećenjem vida koji su integrirani u redovne osnovne škole u tim županijama. Rad je podjeljen na dva dijela: teorijski i empirijski.

U teorijskom dijelu smo razložili glavne teme i pretpostavke na kojima se temelji rad. Govorimo o integraciji učenika s oštećenjem vida u redoviti odgojno-obrazovni sustav, problemima i preprekama na koje ti učenici i njihovi roditelji nailaze na tom putu. Također govorimo o ulozi koju udruge slijepih imaju u podizanju kvalitete obrazovanja tih učenika. U empirijskom djelu smo ih istražili uz pomoć polustrukturiranih intervjua. intervjui su provedeni s jedanaest djelatnika udruga slijepih i roditelja učenika s oštećenjem vida integriranih u redovni odgojno-obrazovni sustav iz obje županije.

Dvije navedene udruge razlikuju se u veličini i području na kojem djeluju ali ne i u načinu djelovanja. Obje na sličan način nastoje pružiti svojim članovima u osnovnim školama ono na što imaju pravo, provode radionice slične vrste, te koriste iste mehanizme informiranja. S druge strane, vrlo rijetko komuniciraju sa školama koje pohađaju učenici, a komunikacija sa roditeljima svedena je na nekoliko puta godišnje. Usprkos tome, roditelji su većinom zadovoljni radom udruga te navode da im je pomoć udruge puno značila.

Ključne riječi: uloga udruga slijepih, integracija učenika s oštećenjem vida, suradnja sa školama, komunikacija s roditeljima, projekti

NGOs' Role in Integration of Visually Impaired Pupils in Varaždin County and the City of Zagreb

Abstract

This thesis sought to investigate the role of the Blind Association, specifically the Blind Association of Zagreb and the Blind Association of the County of Varaždin, in the education of visually impaired students integrated into mainstream elementary schools in these counties. The thesis is divided into two parts: theoretical and empirical.

In the theoretical part, we have explained the main topics and assumptions underlying the thesis. We are talking about the integration of visually impaired students into the regular education system, the problems and obstacles that these students and their parents face along the way. We also talk about the role that the blind organizations have in raising the quality of education for these students. In the empirical work, we explored them using semi-structured interviews. Interviews were conducted with eleven employees of the blind associations and parents of visually impaired students integrated into the regular education system in both counties.

The two associations mentioned differ in size and area in which they operate, but not in their mode of action. They both seek to provide elementary school students with what they are entitled to, lead similar projects and use the same information mechanisms. On the other hand, they rarely communicate with the schools attended by students, and communication with parents is reduced several times a year. Despite this, parents are generally satisfied with the work of the associations, stating that the help of the association has meant a lot to them.

Keywords: role of blind persons' associations, integration of visually impaired students, collaboration with schools, communication with parents, projects

Uvod

Kao jedno od temeljnih prava svakog pojedinca, pravo na obrazovanje čest je predmet brojnih javnih ali i privatnih rasprava. Poznato je da bi svakom pojedincu trebalo biti omogućeno jednako pravo na obrazovanje. To ne znači da bi se prema svakom pojedincu trebalo postupati na isti način kako bi se postigla jednakost o kojoj je ovdje riječ. Baš naprotiv, glavni cilj jest stvoriti jednakost šansi za uspjeh. To znači prilagoditi se potrebama svakog pojedinca te djelovati u njegovom najboljem interesu.

Izazov postizanja jednakosti u obrazovanju postaje veći kada govorimo o obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. U ovom radu orijentirat ćemo se na učenike s oštećenjem vida i njihove šanse za kvalitetno obrazovanje. Kada bismo svim učenicima pristupali jednako tada bi učenici s oštećenjem vida bili vrlo zakinuti, a njihov potencijal ne bi dolazio do izražaja i ne bi mogli pokazati što zaista mogu. Zbog toga je danas veliki naglasak na integraciji učenika s oštećenjem vida, i to na način da se uzmu u obzir sve njihove specifične potrebe i potencijali te da im se omogući da imaju podjednake šanse za uspjeh kao i njihovi videći kolege.

Takav oblik integracije zahtjeva ne samo trud učitelja i učenika, već i roditelja i svih drugih u zajednici koji bi mogli imati utjecaja. Udruge slijepih zasigurno su jedan od ključnih faktora budući da se bave isključivo osobama s oštećenjem vida u svim fazama života. Stoga mogu igrati vrlo važnu ulogu u integraciji učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole te podizanju kvalitete njihovog obrazovanja. Zbog toga je izrazito važno podići svijest o njihovom postojanju i funkciji u životu učenika s oštećenjem vida. Iako su mnogi slijepi i slabovidni učenici članovi udruga slijepih, nisu svi jednako uključeni u njihove aktivnosti i oblike pomoći koje udruge nude. Svijest o važnosti udruga slijepih u integraciji učenika s oštećenjem vida potrebno je podići i među roditeljima i učiteljima koji rade s učenicima s oštećenjem vida kako bi im se pružilo najbolje moguće iskustvo obrazovanja.

U ovo je radu fokus na dvije udruge, Udrugu slijepih Varaždinske županije te Udrugu slijepih Zagreb. Iako djeluju na površinski vrlo različitim područjima gdje je broj učenika s oštećenjem vida koji se nalaze u redovnom osnovnoškolskom obrazovanju vrlo različit, to ne mora značiti da se one razlikuju u svom radu.

Teškoće u razvoju

Odgoj i obrazovanje temeljna su ljudska prava, i neizbježan proces u životu svakog pojedinca. Također, jedno od temeljnih ljudskih prava jest pravo na jednakost. Prema tome, svaka osoba ima pravo na obrazovanje, te pravo na jednakost u tom procesu. Iako svi učenici imaju pravo na jednakost, nemaju svi iste potrebe. Učenici se razlikuju po mnogim karakteristikama poput motivacije, upornosti, inteligencije itd. Razlika među učenicima u razredu još je snažnije izražena kada se u razredu nalazi učenik s teškoćama u razvoju. Takvi su učenici tema ovoga rada. Glavni fokus bit će usmjeren na učenike s oštećenjem vida koji su integrirani u osnovne škole u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu. Oštećenje vida samo je jedan od tipova teškoća u razvoju. Danas se o teškoćama u razvoju, a posebno o djeci s teškoćama u razvoju mnogo govori te je velika pažnja medija, politika ali i građana općenito, posvećena njima.

Bez obzira na to što se tek u zadnje vrijeme o njima mnogo više govori, teškoće u razvoju oduvijek su poznata pojava. Ljudi su dugo vremena smatrali da su osobe s teškoćama u razvoju obuzete zlim duhovima da bi ih se kaznilo za grijehе iz prošlosti (Harris, 2006). Kako je napredovalo čovječanstvo, mijenjala se i percepcija teškoća u razvoju. U promjeni te percepcije veliku su ulogu imale kulture, kulturna vjerovanja, kao i brojna nova znanstvena otkrića. (Odom, Horner, Snell, Blcher, 2007). Danas više ne smatramo da su ljudi s teškoćama kažnjeni za grijehе iz prošlosti već se smatra da bi trebali biti ravnopravni članovi društva, kojima treba omogućiti da ostvare sva svoja prava.

Ako promotrimo literaturu koj se bavi teškoćama u razvoju primjetit ćemo kako su različiti autori ponudili su različite definicije teškoća u razvoju. Ono što je zajedničko većini njih, jest to da se teškoće u razvoju gledaju kao odstupanje od nečег što je normalno ili prihvaćeno.

Definicija koju navodi May Institute, kaže da teškoće u razvoju obuhvaćaju širok raspon stanja koja su posljedica kognitivnih ili tjelesnih oštećenja. Identificiraju se prije dvadeset druge godine života i obično traju do kraja života. Te teškoće uključuju intelektualni invaliditet, poremećaje iz autističnog spektra, Downov sindrom, poremećaje

jezika i učenja, cerebralnu paralizu, oštećenje vida i gubitak sluha (Odom, Horner, Snell, Blcher, 2007).

Prema Orijentacijskoj listi vrsta teškoća učenika s teškoćama, skupine vrsta teškoća su: oštećenja vida, oštećenja sluha, oštećenja jezično-govorne-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju, oštećenja organa i organskih sustava, intelektualne teškoće, poremećaji u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja, te više vrsta teškoća u psihofizičkom razvoju.

Teškoće u razvoju mogu se, dakle, definirati kao odstupanje od „normalnog“, bilo po fizičkim ili mentalnim karakteristikama. Ovo, moglo bi se reći opće prihvaćeno poimanje teškoća u razvoju pomalo odiše stereotipiziranjem i etiketiranjem. Što je to „normalna“ karakteristika? Jasno je da se tu prvenstveno misli na osobe koje nemaju nikakve vidljive fizičke ili pak mentalne smetnje, no po čemu je takva osoba normalnija od osobe s Downovim sindromom, slijepo osobe ili osobe s cerebralnom paralizom? Svi ljudi na svijetu su različiti. Ne postoje dvije osobe koje su jednake. Kako onda možemo nekoga smatrati „normalnim“, a nekoga s druge strane ne, kada nemamo točnu i jasnu sliku kako bi „normalna“ osoba točno trebala izgledati? Nadalje, postoje ljudi koji imaju nesigurnosti, i manje mentalne ili fizičke smetnje koje nisu klasificirane kao teškoće u razvoju, a u većoj ili manjoj mjeri utječu na njihov svakodnevni život. Smatraju li se onda ti ljudi kao ljudi „s normalnim psihofizičkim karakteristikama?“ Ono što zapravo teškoću stvara pravom teškoćom i problemom, nije samo oštećenje, već tu su izrazito važni i kontekstualni čimbenici koji čine teškoće u razvoju većim problemom nego što to zapravo jesu. Stavovi obitelji, škole i lokalne zajednice izrazito utječu na odnos osobe prema teškoći, pa tako i prema samome sebi. Ukoliko se dijete s teškoćom primjerice pretjerano sažalijeva, ako ga se diskriminira, ako ga se gleda na drugačiji način od ostale djece, tada teškoća može postati problem i prepreka. Ako se, s druge strane, djetetu pristupa tako da ga se motivira, ohrabruje, cijeni, dijete će vjerojatno postići mnogo više nego što misli da može. Teškoća tada neće predstavljati isključivo problem ili smetnju, već može motivirati. Percepcija teškoća u razvoju i njezina definicija uvelike ovisi o kulturi, društvu i vremenu u kojem se o njoj govori.

Oštećenje vida

Oštećenje vida kao trajno oštećenje mogli bismo najlakše definirati kao teškoću koja dolazi kao posljedica neke bolesti ili traume. U tom slučaju, ljudi oštećena vida suočeni su ili s potpunim gubitkom vida ili sa slabijim vidom. To im onemogućuje obavljanje svakodnevnih aktivnosti na koje videće osobe ne obraćaju pažnju. Primjerice čitanje sitnijeg teksta, uočavanja pojava u daljini i opažanje detalja (Fraser Freeman, 1997). Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, u svijetu ima 285 milijuna ljudi s oštećenjem vida. Od ovog ukupnog broja, čak je 39 milijuna slučajeva sljepoće (Vuletić, 2016). Od tog ukupnog broja osoba s oštećenjem vida, u 7% slučajeva se radi o djeci (Paglinawan, 2017).

Kada govorimo o oštećenju vida, najčešće nam na pamet padnu osobe s dioptrijom. Njihov se vid često može i potpuno korigirati nošenjem naočala s dioptrijskim staklima ili operacijskim zahvatima, a često se može korigirati do te mjere da osoba ponovo može normalno vidjeti bez upotrebe dioptrijskih naočala. Oštećenja vida na koja smo u ovom radu koncentrirani su trajna oštećenja vida, koja se ne mogu potpuno korigirati. Mogu se korigirati do određene mjere kako bi se osobi olakšalo svakodnevno funkcioniranje.

Tako se oštećenja vida u ovom smislu najčešće se dijele na sljepoću i slabovidnost, a klasifikacija oštećenja vida varira širom svijeta. Ovisi o državi, društvu te kulturnim vrijednostima koje njime vladaju.

Sljepoća

Svjetska zdravstvena organizacija klasificira razine oštećenja vida na temelju oštine vida i širine vidnog polja, te definira sljepoću kao duboko oštećenje. Pojam opisuje stanje kada je „na boljem oku, uz najbolju moguću korekciju, u osobe oština vida 0,05 i manje ili ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju 0,25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili manje.“ (Hrvatski savez slijepih)

Slabovidnost

„Slabovidnost predstavlja stanje kada je oština vida na boljem oku s korekcijskim staklom od 0,4 (40%) i manje. Prema stupnju oštećenja slabovidnost se dijeli na oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,1 do 0,3 i manje, te oštrinu vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju od 0,3 do 0,4.“ (Hrvatski savez slijepih).

Drugi oblici oštećenja vida

Osim sljepoće i slabovidnosti koje smo razlikovali, poznata su i brojna druga oštećenja vida koja mogu znatno utjecati na kvalitetu obrazovanja djeteta ako se ne otkriju ili ako se djetetu ne pruži potrebna pomoć i podrška.

Strabizam

Jedna od njih je strabizam, za koji je karakteristična neusklađenost očiju. Do neusklađenosti dolazi kada mozak ne može na adekvatan način komunicirati s okom i poslati mu one informacije koje bi omogućavale usklađenost oba oka. To može zatim rezultirati i drugim oštećenjima vida, te smanjiti jasnoću vida na jednom ili pak oba oka. Strabizam je često poznat i pod nazivom „lijeno oko“, kada jedno oko ne prati drugo i kreće se u svom smjeru. To se događa zato što mozak od oka prima dvije slike. Od svakog oka prima po jednu sliku, što rezultira dvostrukom slikom. Kako bi spriječio dvostruku sliku, mozak prihvaća samo sliku koja dolazi od boljeg oka. Zbog toga slabije oko gubi na funkciji, ne razvija vid paralelno s boljim okom, i tada se „ulijeni“ (Paglinawan, 2017).

Slijepa točka

Neke osobe zbog nedostatka svjetla u određenom području vidnog polja, ne mogu vidjeti cijelu sliku, već na određenom mjestu imaju crnu ili tamnu mrlju. Takva vrsta oštećenja vida poznata je kao „Blindspot“ ili slijepa točka. Otkriva se uz pomoć testiranja vidnog polja. Testiranje izgleda tako da osoba gleda ravno u izvor svjetlosti pokušavajući što dulje ostati koncentrirana na njega. Nakon toga prikazuje se drugi izvor svjetlosti te

osoba daje znak kojim pokazuje može li vidjeti novi izvor svjetlosti. Odgovori se bilježe i kreće se u novi krug ispitivanja, gdje se svjetlost smanjuje i ponavlja se isti postupak (Paglinawan, 2017).

Zamućen vid

Zamućen vid oštećenje je koje karakterizira nemogućnost za uočavanje detalja bilo na blizinu ili na određenoj udaljenosti. Ta se teškoća otkriva testom oštine vida koji se obavlja uz pomoć Snellen ploče. Slova u svakom novom redu su sve manja, zbog čega će osoba s vremenom imati sve više problema u čitanju slova u svakom novom redu. Problem će joj također stvarati i krcatost slova na ploči koja se povećava kako se slova smanjuju. Ta se ploča sastoji od slova različite veličine te mjeri s koje udaljenosti osoba može razaznati slova koja se nalaze na ploči. Udaljenost pri kojoj osoba s oštećenjem vida može pročitati slovo određene veličine uspoređuje se s vidom osobe bez ikakvih oštećenja vida (Paglinawan, 2017).

Mjerenje razine oštećenjem vida

Razina oštećenja vida određuje se pomoću mjerenja oštine vida, i širine vidnog polja. Različite razine oštine vida ili širine vidnog polja određuju postotak vida s kojim osoba raspolaže (Vuletić, 2016). To je ponekad teško precizno odrediti, budući da se neki ljudi s manjim ostatkom vida puno bolje snalaze od ljudi s većim ostatkom vida. Razlika je u tome što neki ljudi znaju puno bolje i kvalitetnije koristiti svoj ostatak vida, dok drugi to ne čine. Zbog toga često može doći do poteškoća pri određivanju točnog postotka ostatka vida s kojim osoba raspolaže.

Veza između civilnog društva i osoba s oštećenjem vida

Jasno je da je u današnjem društvu važno osobama s oštećenjem vida omogućiti pravo na jednakost i obrazovanje kao temeljna ljudska prava. Osobe s oštećenjem vida vrlo često nisu dovoljno dobro upoznate sa svojim pravima i mogućnostima koje im se nude kako bi se osigurala njihova jednakost u društvu. Neki od razloga zašto je tome tako mogu biti nezainteresiranost, neinformiranost ili neznanje. Jedan od načina da osobe s oštećenjem vida budu informirane o svim novostima, pravima i podršci koja im je omogućena, jest putem članstva u udrugama slijepih u njihovoj županiji.

Udruge su jedan od tipova organizacija civilnog društva. U ovom ćemo radu pokušati istražiti njihovu ulogu u obrazovanju učenika s oštećenjem vida. Stoga ćemo najprije ukratko definirati pojam civilnoga društva te udruga kao jednog njegovog djela.

O civilnom društvu općenito

Pojam civilnog društva ima dugačku povijest. Još je u antici Aristotel govorio o obliku organizacije slobodnih muškaraca. Nazvao ju je *koinonia politike*. Ciceron je kasnije taj pojam preveo na latinski: *civilis sive communitas* – političko društvo ili zajednica (Reese-Schäfer, 2004). Od antike pa do danas ovaj je pojam prošao kroz brojne procese i promjene. U današnje vrijeme, organizacije civilnog društva predstavljaju važan dio svakog društva (Mesić, 1991).

Jednu od češće korištenih definicija civilnog društva ponudio je CIVICUS. U njoj stoji da je civilno društvo prostor odvojen od obitelji, države i tržišta (Bežovan, 2005). Civilno društvo počelo se intenzivnije razvijati u trenutku kada je predstavnička demokracija kao dotadašnji oblik liberalne demokracije zapala u krizu. Mogli bismo dakako reći kako i u današnje vrijeme vlada predstavnička demokracija, budući da građani svoje predstavnike biraju putem građanskih izbora. Današnja se društva zapadne demokracije nalaze u krizi političkog sudjelovanja građana, što u krizu dovodi i predstavničku demokraciju. Građani sve rjeđe izlaze na izbore, što su pokazali brojevi članova političkih stranaka i poslovno sposobnih građana. Zbog tog se problema

povećava broj alternativnih okupljanja i načina djelovanja građana u javnim politikama (Fazi i Smith, 2007).

Pod pojmom civilnog društva podrazumijevaju se sve one organizacije koje se nerijetko nazivaju nevladinim, neprofitnim, dobrovoljnim, neovisnim ili trećim sektorom. Ono što je svima zajedničko jest pravo na slobodu udruživanja i briga za opće dobro. Neprofitnost organizacija civilnoga društva označava da one ne postoje radi stvaranja profita, te im on sam po sebi nije primarni cilj (Bežovan, 2005). Organizacije civilnog društva najčešće se financiraju putem donacija i drugih oblika dobrovoljnih davanja.

Budući da su organizacije civilnog društva nevladine organizacije, time naglašavaju da su potpuno odvojene od vlade i njezinog djelovanja, a svoj legitimitet, za razliku od vlade, ostvaruju putem vlastitog neposrednog djelovanja (Bežovan, 2005). Neprofitne organizacije igraju sve važniju ulogu u obrazovanju, zdravstvu, socijalnim uslugama, kulturi, zaštiti okoliša itd. (Anheier, 2003, prema Bežovan, 2009). Samim time što su potpuno odvojene od vlade i njezinog djelovanja, na neki način daju do znanja građanima da u njih mogu imati povjerenja, te da njihov jedini cilj zaista jest dobrobit građana i borba za njihova prava i interese. S obzirom na nepovjerenje koje vlada, građani ne izlaze na izbore smatrajući da nemaju za koga glasati, budući da se nitko neće dovoljno kvalitetno zalagati za njihove interese.

Na civilno se društvo tako gleda kao na najučinkovitiji i najčešće korišten lijek za razne društvene probleme. Građani se organiziraju putem organizacija civilnog društva i na taj način dolaze do potrebnih odgovora na svoja pitanja i probleme izazvane sve češćim promjenama u društvu i problemima koji dolaze kao posljedica tih promjena (Matančević, Bežovan, 2013). Građani se stoga sve češće okreću udrugama, i drugim organizacijama civilnog društva za koje smatraju da će se zaista zalagati za njihove interese. Učlanjuju se u udruge čiji je primarni cilj da se zalažu za interese i prava svojih članova. Glas udruge jači je od glasa jedne osobe, pa smatraju kako će na taj način njihove potrebe brže doprijeti do onih koji ih trebaju čuti, i snažnije na njih utjecati.

Članstvo u organizaciji civilnog društva ovisi o vrsti organizacije. Kada je riječ o udrugama kao vrsti organizacija civilnog društva koje nas u ovom tekstu primarno zanimaju, valja spomenuti da su udruge članske organizacije. Udruge su regulirane Zakonom o udrugama.

Općenito o udrugama

Udruge su najbrojnije organizacije civilnog društva, i samim time imaju vrlo važnu ulogu u hrvatskom društvu. Cilj im je zaštita ljudskih prava i zauzimanje za opće interese, pa stoga njihov rad, kao ni rad ostalih organizacija civilnog društva nije fokusiran na stjecanje dobiti. Budući da zastupaju svoje članove pred vlasti, moglo bi se reći da ih na neki način i povezuju. Udruge djeluju na raznim područjima poput zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi.

Prema definiciji iz Zakona o udrugama, udruga je „svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, ili pravnih osoba koje se, radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj, te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja“. Svoja prava udruga stječe upisom u registar udruga (Zakon o udrugama, NN 74/14).

Udruge pokrivaju različite sfere društva, te se zalažu za dobrobit pojedinaca koji se u njih učlanjuju. Slijepi osobe se tako udružuju u udruge slijepih. U Republici Hrvatskoj postoji dvadeset sedam udruga slijepih koje svojim djelovanjem pokrivaju cijeli teritorij Republike Hrvatske. Prema tome, osobe s oštećenjem vida s teritorija cijele Hrvatske trebale bi biti pokriveno.

Obrazovanje učenika s oštećenjem vida

Odgoj i obrazovanje sastavni su dio odrastanja svakog djeteta. Stoga je izrazito važno da odgojno-obrazovni proces bude prilagođen svakom djetetu, s obzirom na njegove mogućnosti i potrebe. Učenici s teškoćama nisu u mogućnosti pratiti redovni program poput drugih učenika. Zbog toga se mogu školovati u specijaliziranim ustanovama ili u redovnom školskom sustavu.

Odluku o tome donosi stručno povjerenstvo, s obzirom na vrstu i stupanj teškoće (Krampač-Grljušić, 2017). Ukoliko će se dijete školovati u redovnoj školi, nakon što je donesena odluka o tome po kojem će se programu školovati, stručni tim škole trebao bi se posvetiti svakom djetetu pojedinačno, upoznati ga, i na temelju toga utvrditi najbolji način praćenja nastave i izvršavanje školskih obaveza (Kostelnik, Onaga, Rohde, Whiren, 2004). Tim će se postupkom također utvrditi i razina znanja, motivacije i sposobnosti koje dijete posjeduje, što će olakšati praćenje njegovog napretka u daljnjem školovanju.

S obzirom na vrstu i težinu teškoće, svakom je učeniku potrebno osigurati primjenu odgojnih i rehabilitacijskih postupaka koji će povećati mogućnost za uspješno funkcioniranje učenika u svakodnevnom životu, kao i sve potrebne materijale, opremu i pomagala koja će učeniku omogućiti kvalitetnije praćenje nastave i ostvarivanje školskih obaveza i zadaća. (Mustač, Vicić, 2017). Stupanj teškoće utvrđuje se rješenjem Ureda državne uprave u županiji, odnosno Gradu Zagrebu. Prema tome, učenik s teškoćama može se školovati u redovitom razrednom odjelu, dijelom u redovitom a dijelom u posebnom razrednom odjelu, posebnom razrednom odjelu ili u odgojno-obrazovnoj skupini. Tako je često slučaj da će se učenici s lakšim teškoćama školovati u redovitim razrednim odjelima uz individualizirani pristup ili prilagođeni program, dok će se učenici s težim teškoćama školovati u posebnim ustanovama prilagođenim njima i njihovoj teškoći, gdje će dobiti svu potrebnu podršku i pomoć (Krampač-Grljušić, 2017).

Način školovanja određuje stručno povjerenstvo škole prilikom procjene psihofizičkog stanja djeteta kada se dijete upisuje u prvi razred. Nakon što je stručno povjerenstvo škole utvrdilo psihofizičko stanje djeteta, uz suglasnost roditelja, ono daje prijedlog odgovarajućeg programa za djetetovo školovanje i predlaže ga povjerenstvu Ureda državne uprave koje donosi konačnu odluku o prihvaćanju predloženog programa ili o njegovom odbacivanju (Krampač-Grljušić, 2017).

Programi za učenike s oštećenjem vida

Ovisno o vrsti i težini teškoće, svim se učenicima s teškoćama, pa tako i učenicima s oštećenjem vida nude različite vrste programa odgoja i obrazovanja, dodatni odgojno-obrazovni i rehabilitacijski programi te privremeni oblici odgoja i obrazovanja koji se provode u školi. Provođenje prikladnog programa utvrđuje Stručno povjerenstvo Ureda državne uprave nakon provedenog utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta.

„Primjereni program odgoja i obrazovanja je nastavni plan i program i/ili kurikulum koji omogućava odgojno-obrazovno napredovanje učenika poštujući specifičnost njegove utvrđene teškoće, specifičnost njegova funkcioniranja i njegove odgojno-obrazovne potrebe“ (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN 24/15). U postupku utvrđivanja primjerenoga programa obrazovanja uzima se u obzir nalaz i mišljenje iz drugih postupaka utvrđivanja teškoća i razina potrebne prilagodbe. Uzima se također u obzir i sva medicinska, psihološka, edukacijsko-rehabilitacijska i druga dokumentacija koju je potrebno priložiti.

U primjerene programe školovanja učenika s teškoćama ubrajaju se redoviti program uz individualizirani pristup, redoviti program uz individualizirani pristup i prilagodbu sadržaja, posebni program uz individualizirani pristup te posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirani pristup. Navedene vrste programa mogu biti ostvarene u redovitome razrednom odjelu, dijelom u redovitome, a dijelom u posebnome razrednom odjelu, u posebnome razrednom odjelu ili u posebnoj odgojno-obrazovnoj skupini. (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN 24/15).

Redoviti program uz individualizirani pristup namijenjen je učenicima koji bez obzira na teškoću mogu pratiti redoviti plan i program, ali im je u nekim situacijama potrebna pomoć u obliku individualiziranog pristupa. To bi zapravo značilo da se treba uzeti u obzir brzina, vrijeme rada, spretnost, samostalnost učenika i slično. Kod učenika s oštećenjem vida potrebno je uvidjeti da im često treba više vremena za pisanja i obavljanje nekih zadataka, da ne mogu čitati ono što profesor piše na ploču, pa im je

potrebno diktirati, ili printati plan ploče, te da im je često potrebno omogućiti više vremena za pisanje ispita ili školskih zadaća. To će učeniku s oštećenjem vida omogućiti da kvalitetno obavlja zadane zadatke poput svih drugih učenika u razredu. Ako učenik prati nastavu uz individualizirani pristup iz jednog predmeta, to ne mora značiti da je nužno da isto bude sa svim ostalim predmetima. Primjerice, učenik s oštećenjem vida možda će morati pratiti nastavu hrvatskog i matematike uz individualizirani pristup radi pisanja školskih zadaća i geometrije za što će mu možda biti potrebno više vremena od ostalih učenika, dok mu iz prirode i društva možda neće biti potrebna takva vrsta rada. Redovite programe uz individualizirani pristup provode nastavnici određenog predmeta, a mogu se provoditi u redovitom razrednom odjelu ili u posebnim odgojno-obrazovnim skupinama, ovisno o vrsti i težini teškoće učenika i njegovim individualnim potrebama i mogućnostima. (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN 24/15).

Posebni program uz individualizirani pristup jest program strukturiran specifično prema potrebama i mogućnosti učenika. Takav program prate učenici koji ne mogu savladati ni jednu vrstu redovitog programa. Nije nužno da će učenik koji prati nastavu iz određenog predmeta po posebnom programu uz individualizirani pristup, pratiti nastavu iz svih predmeta na isti način. S obzirom na vrstu teškoće i sposobnosti učenika, neke predmete učenik može pratiti po redovitome programu uz individualizirani pristup ili redovitome programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirani pristup. Provodi se u posebnim razrednim odjelima škole, a provodi ga edukacijski rehabilitator i učitelj. Ovakvu vrstu programa mogli bi pratiti primjerice učenici koji uz oštećenje vida imaju još neku teškoću, što im dodatno otežava praćenje nastave.

Posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima potrebnima za svakodnevni život i rad uz individualizirane postupke provode se u odgojno-obrazovnoj skupini kao obvezno osnovno obrazovanje. Cilj takvog programa jest osposobiti učenike za provođenje aktivnosti potrebnih za svakodnevni život. Može se provoditi od šeste pa do dvadeset prve godine. (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN 24/15).

Učenici koji zbog svoje teškoće ne mogu pratiti redoviti plan i program bez ograničenja najčešće se školuju po redovitom programu uz individualizirani pristup i prilagodbu sadržaja u skladu s njihovim mogućnostima. To i dalje jest redoviti program, ali se s obzirom na teškoću, sadržajno i metodički prilagođava učeniku. Takva se vrsta programa provodi tako da se učenicima, s obzirom na mogućnosti smanjuje količina sadržaja koji se obrađuje do najniže propisane razine, ili se sadržaj samo prilagođava mogućnostima učenika. (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN 24/15).

Dodatni odgojno-obrazovni i rehabilitacijski programi određuju se kao dio primjerenoga programa odgoja i obrazovanja učenika. Tu spadaju program edukacijsko-rehabilitacijskih postupaka, program produženoga stručnog postupka, te rehabilitacijski programi. Primjereni programi mogu se ostvariti u redovitom razrednom odjelu ili u posebnim odgojno-obrazovnim skupinama. Oni se ostvaruju u školi, a učenici su raspoređeni prema dobi i prema vrsti programa koji prate. S druge strane, privremeni oblici odgoja i obrazovanja primjenjuju se kada učenik nije u mogućnosti pohađati nastavu i pratiti sadržaj i program u školi. Za takve se učenike u tim slučajevima organizira nastava u kući, bolnici, ili pak nastava na daljinu. (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, NN 24/15).

Pojam integracije

Što bi točno trebao podrazumijevati termin „integrirati“? Što to znači da je učenik integriran u razred? Prije svega važno je naglasiti kako to ne znači samo dovesti učenika u razred - i to je to. Time ga nećemo integrirati. Time će se stvoriti samo još veća razlika i jaz među učenicima, što nikako ne želimo.

Povijest pojma

Kako bismo pobliže objasnili što integracija zapravo znači, možda bismo se trebali vratiti u vrijeme kada se po prvi puta spominje termin integracije. U pedagogiji se ovaj termin počeo koristiti u Sjedinjenim Američkim Državama kada je nakon ukidanja rasne segregacije 1954. godine, Vrhovni sud SAD-a odlučio ukinuti odvojene škole za pojedine rase. Tada su sve škole zakonski postupno postajale otvorene za sve rase, a taj je postupak označen terminom „*integracija*“ (Sekulić-Majurec, 1988). Upravo je to bit integracije – spajanje. Kao što su tada postojale škole za odvojene rase, postoje i posebne škole za učenike s oštećenjima koje su specijalizirane za pojedinu vrstu oštećenja. Tako i za učenike oštećena vida postoji osnovna i srednja škola u Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, gdje je sve, uključujući prostor, materijale i održavanje nastave, prilagođeno učenicima s oštećenjem vida. Znamo da u redovnim osnovnim školama to nije tako. Bez obzira na to, danas se sve više učenika s oštećenjem vida upisuje u redovne osnovne škole. Tada za njih počinje proces integracije.

Što je integracija?

Integracija uključuje sve one postupke koji omogućuju učeniku s oštećenjem da prati nastavu istim tempom i na približno istom nivou kao i njegovi kolege koji nemaju nikakvih oštećenja. Zrilić objašnjava kako integracija „pretpostavlja i traži individualizirani pristup svakom djetetu, uključujući i potrebne pedagoške postupke, oblikovanje novih i raznolikih odgojno-obrazovnih alternativa, osiguranje povoljnih subjektivnih i objektivnih pretpostavki za psiho-socijalni razvoj i obrazovni napredak

djece s teškoćama u redovnim uvjetima, individualni i/ili grupni rad prema dodatnim obrazovnim programima.“ (str. 89)

Najveći problem u procesu integracije stvara pitanje o tome što bi se točno trebalo integrirati, a zatim i tko u tom procesu treba sudjelovati. Kako bi došli do odgovora na postavljena pitanja, treba se fokusirati na to što je cilj integracije. Cilj integracije je da sva djeca koja imaju specijalne odgojno-obrazovne potrebe i koja bi nekad bila odvojena u specijalne škole, budu uključena u redovne škole uz prilagođen oblik praćenja nastave koji odgovara njihovim sposobnostima, mogućnostima i potrebama. Potrebno je dakle, integrirati specifičnosti posebnog i redovitog programa čime će nastati nova škola koja će omogućavati uspješan odgoj i obrazovanje prikladan za mnogo heterogenije skupine djece. U takvoj ustanovi treba postaviti realne ciljeve na koje će sva djeca moći odgovoriti na jednak način, bilo samostalno ili uz asistenciju stručne osobe (Sekulić-Majurec, 1988). Integracijom se, u ovom smislu, želi postići da se u jednoj školi ili razredu spoje učenici bez teškoća u razvoju i učenici s oštećenjem vida, a da se pritom, što je više moguće, umanje postojeće razlike među njima.

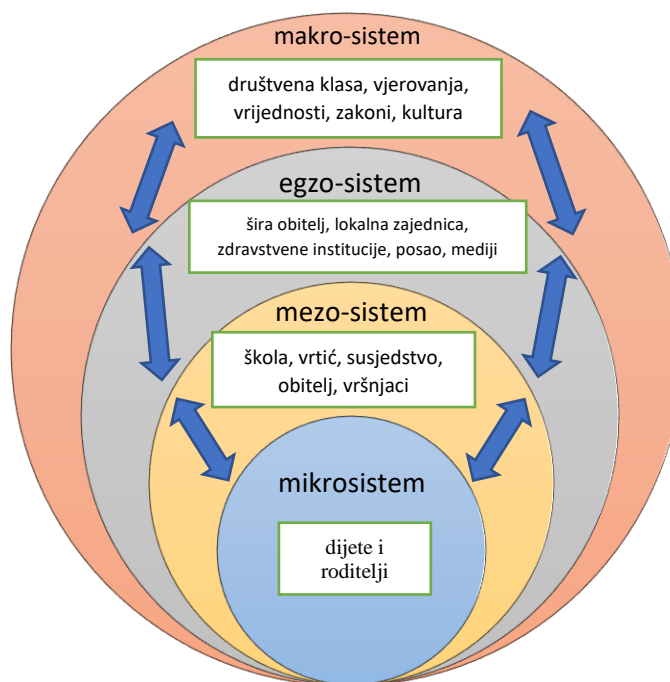
Ekološki sustav

Integracija učenika s teškoćama općenito, pa tako i u redovne osnovne škole mogla bi se pobliže objasniti ekološkom teorijom razvoja koju je razvio Urie Bronfenbrenner. Također, uz pomoć ove teorije stavit ćemo naglasak na važnost koju udruge slijepih imaju u obrazovanju učenika s oštećenjem vida.

Teorija uključuje sve okolinske čimbenike koji utječu na razvoj djeteta i njegov život u zajednici. Dijeli ih na mikro-sustav, mezo-sustav, egzo-sustav i makro-sustav.

Slika 1: *Kontekstualni ekološki model razvoja djeteta*

(Bernstein i Cheah, 2006.)

Dijete se nalazi u sredini, a sudionici svakog od tih sustava djeluju istovremeno. Interakcija sudionika sustava utječe na razvoj djeteta i na neki ga način oblikuje. Tako je primjerice roditeljski stil koji se primjenjuje u odgoju djetetu s teškoćama u razvoju posljedica interakcije svih sudionika sustava. Isto je i s obrazovanjem. Uspješnost integracije učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole mogla bi se također

promatrati kao posljedica interakcije i međusobnog djelovanja ostalih sudionika u ekološkom sustavu.

Udruge slijepih mogle bi se prema ovoj podjeli smjestiti u egzo-sustav. Prema onome što udruge predstavljaju, mogli bismo reći da u velikoj mjeri utječu na interakciju ostalih sudionika sustava koji su uključeni u obrazovanje učenika s oštećenjem vida i njegovu integraciju u redovni obrazovni sustav. Kako? Udruge slijepih, već smo spomenuli, zagovaraju interese svojih članova, u ovom slučaju učenika s oštećenjem vida koji su uključeni u redovne osnovne škole. Svojim djelovanjem, udruge slijepih u mogućnosti su informirati roditelje i dijete o svim pravima, mogućnostima i drugim korisnim informacijama. Putem udruga, dijete se može uključiti u razne projekte i radionice koje bi mu mogle biti od velike koristi za njegov svakodnevni život pa i obrazovanje. Udruge ponekad organiziraju razne izlete, odlaske na ljetovanja, druženja i zabavne aktivnosti koje su korisne za socijalizaciju djeteta što mu kasnije može pomoći da se što je bolje moguće poveže s razredom i tako stvori veće šanse da bude ravnopravan član skupine. Osim za same učenike, udruge organiziraju događanja, i radionice za nastavnike, druge odgojno-obrazovne djelatnike i roditelje. Radionice za roditelje mogu promijeniti način na koji roditelj promatra svoje dijete i pomoći mu pri odabiru odgojnih metoda i pristupa u svakodnevnoj interakciji s djetetom, što može dovesti do izgradnje kvalitetnijeg odnosa roditelja i djeteta. Učitelji i ostali odgojno-obrazovni djelatnici sudjelovanjem u usavršavanjima i radionicama koje organiziraju udruge slijepih mogu proširiti svoje znanje o osobama s oštećenjem vida, pa tako i svojim učenicima. To će im pomoći da bolje razumiju potrebe i mogućnosti učenika s oštećenjem vida, te da pokušaju organizirati nastavu na način da bude jednako korisna svim učenicima. Također, učitelj će steći dublji pojam o tome kako postići koheziju u razredu, kako senzibilizirati razred da prihvati učenika, da se odnosi prema njemu s poštovanjem, te da u razredu vladaju prijateljski odnosi i ravnopravnost.

Integracija se, dakle, ne odnosi samo na materijalne čimbenike, odnosno na uvođenje djeteta u razred i nabavku svih potrebnih sredstava. Potrebno je osigurati djetetu da bude dio skupine, dio razreda, da ga djeca gledaju kao njima jednakog. Kada bi dijete s oštećenjem vida bilo integrirano u razred to bi značilo da nema velike razlike između njega i drugih učenika, da ga ne izdvajaju, da ga poštuju, da se žele družiti s njime, da mu žele pomoći i da ga vole. Učenicima oštećena vida potrebno je prilagoditi nastavu s

obzirom na njihove mogućnosti i ostatak vida. Stoga su im uz individualizirani pristup često potrebna i razna pomagala kako bi mogli kvalitetno pratiti nastavu i izvršavati obaveze. Do tih pomagala nije uvijek jednostavno doći, a ponekad roditelji nisu upoznati s time da njihovo dijete ima pravo na određeno pomagalo ili da ono uopće postoji. Jedna od zadaća udruga, između ostalog je, informirati roditelje o pravima njihovog djeteta, te olakšati put do potrebnih pomagala i ostvarivanja drugih prava. Tako udruga ima funkciju povezivanja roditelja – koji su dio mikro-sustava, škole kao dijela mezo-sustava i državnih institucija koje bi se mogle svrstati u egzo-sustav.

Mogli bismo, dakle, reći kako udruge slijepih u ovom slučaju imaju funkciju povezivanja sudionika različitih sustava, sve za dobrobit učenika s oštećenjem vida, njegove uspješne integracije i kvalitetnog obrazovanja.

Slabovidni učenik u redovitoj nastavi

Slabovidnost nije jednoznačan pojam. Svaka se slabovidna osoba, razlikuje po tome koliki ostatak vida ima, koliko se dobro snalazi s obzirom na taj ostatak, kakve potrebe ima i koliko je sigurna u sebe.

Neki slabovidni učenici, primjerice, mogu samostalno pratiti redoviti nastavni program uz prilagođena nastavna sredstva poput plana ploče, uvećanog tiska i slično. S druge strane, neke treba nadgledati i neprestano poticati. Nekim je učenicima potreban rad jedan na jedan uz prilagođen nastavni program, materijale pa čak i prostor (Thompson, 2015). Važno je dobro upoznati učenika, razgovarati s njim i pomoći mu da se otvori i sam kaže kako i što mu najviše odgovara.

Položaj sjedenja slabovidnog učenika

Slabovidni učenici, kako je preporučeno, najčešće sjede u prvim redovima kako bi im ploča, a i učitelj, bili što bliže. Pri odabiru mjesta sjedenja učenika također je važno utvrditi koje je oko jače. Ako je djetetu veći ostatak vida na desno oku, potrebno ga je smjestiti s lijeve strane učionice kako bi mu ploča bila bliža desnom oku (Carney, Engbretson, Scammell, Sheppard, 2003). Vrlo je korisno ako u učionici postoji klupa za slabovidne učenike čija se ploha može podizati na različite razine kako bi učenik mogao

približiti ono što čita ili piše, a da uz to može što pravilnije sjediti. (Mustać, Vucić, 1996). Osim toga, važno je slaovidnom učeniku osigurati mjesto koje je dobro osvijetljeno, najčešće blizu prozora. Čitanjeu nedovoljno osvijetljenim uvjetima može utjecati na brzinu i kvalitetu rada učenika.

Udžbenici i pomagala za slabovidne učenike

Bilo bi poželjno kada bi udžbenici i tekstovi bili na uvećanom crnom tisku, bilježnice bi trebale imati posebno, podebljano i šire crtovlje, a flomasteri i kemijske olovke kojima učenik piše trebale bi ostavljati što deblji trag radi lakšeg čitanja bilježaka (Mustać, Vucić, 1996). Udžbenici za slabovidne učenike se ne mogu nabaviti u knjižari poput udžbenika za videću djecu. Njihovi su udžbenici tiskani na uvećanom tisku, prilagođeni ostatku vida. U procesu nabave udžbenika za slabovidne, udruge igraju čak i ključnu ulogu. Kada ne bi bilo udruga, jedina organizacija za koju bi se smatralo da može nešto učiniti i pomoći je Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. No, budući da je to javna institucija, tamo se tiskaju udžbenici samo za njihove učenike, te stoga ne mogu osigurati udžbenike prilagođene učenicima s oštećenjem vida za učenike koji se školuju u redovnim osnovnim školama. Dakle, jedini način da učenici integrirani u redovne osnovne škole ostvare svoje pravo na udžbenike na uvećanom tisku, jest da budu uključeni u proces integracije Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ ili da se uključe u udruge, te putem projekata, u suradnji s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, omoguće prilagođene udžbenike i učenicima u redovnim osnovnim školama. U nastavku ćemo opisati primjere nekoliko takvih projekata. Primjeri takvih projekata su projekti pod nazivom „Slova veća – moja sreća“ i „Tisak uvećaj, ocjene povećaj“ kojima je cilj pomoći slabovidnim učenicima da uspješno ostvare svoje osnovno ljudsko pravo na jednake uvjete obrazovanja, prilagodbom i tiskanjem udžbenika, radnih bilježnica i čitanki. Udžbenike će koristiti i učenici budućih generacija, budući da udžbenici ostaju u trajnom vlasništvu Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Projekt se realizira u partnerstvu s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ iz Zagreba

Slabovidnim učenicima potrebna su i razna pomagala poput povećala ili govornih reproduktora i snimača. O takvim pomagalima roditelji nekada ne znaju mnogo, pa često i nisu upoznati s time da neko pomagalo uopće postoji, te da može znatno podići kvalitetu

obrazovanja njihovog djeteta. Udruge slijepih najčešće su upoznate sa raznim vrstama pomagala koja se nude osobama s oštećenjem vida. Elektronska povećala izrazito su korisna za učenike s oštećenjem vida u svakodnevnom praćenju nastave. Danas postoje razne vrste povećala koje su u mogućnosti povećati tekst na papiru ili pak onaj na ploči. Dije se na stolna i prijenosna povećala. Prijenosna elektronska povećala izgledaju poput mobilnog telefona. S prednje strane imaju veliki ekran koji prikazuje područje koje osoba želi povećati, dok se s njegove stražnje strane nalazi kamera. Osoba može mijenjati boju, osvjetljenje i kontrast područja koje povećava kako bi joj čitanje bilo što lakše. Osim za čitanje teksta mogu biti korisna i za uočavanje malo udaljenijih detalja koje osoba nije u mogućnosti vidjeti, budući da nude mogućnost slikanja područja koje se želi povećati i dodatnog povećavanja istog. Stolna povećala su znatno veća. Spajaju se na računalo, poseban ekran ili imaju vlastiti ekran. Povećala imaju kameru koja se može okretati u svim smjerovima i u mogućnosti je uvećati sliku mnogo više puta od prijenosnog povećala. Slika onoga što se povećava prenosi se na računalo ili ekran na koji je uređaj spojen, a osoba tada ima mogućnost mijenjati kontrast, boju i osvjetljenje slike. Korištenje takvih povećala u nastavi učenicima može izrazito olakšati praćenje nastave, budući da im pruža mogućnost uvećavanja primjerice školske ploče ili platna na kojem je prikazan plan ploče.

Pomagala za slabovidne

Kako bi se osobama s oštećenjem vida olakšao način na koji percipiraju okolinu, postoje brojna pomagala koja su dizajnirana baš u tu svrhu. Napretkom tehnologije i novih dostignuća, omogućeno je stvaranje mnoštva različitih pomagala koja se koriste u različitim situacijama. Pomagala za slijepe osobe najčešće su bazirana na slušnom ili taktilnom. Tako osobe pomoću sluha ili dodira dobivaju potrebne informacije koje bi videća osoba dobila samo jednim kratkim pogledom. Za slabovidne osobe također se koriste govorna i taktilna pomagala, ovisno o težini oštećenja. No za slabovidne osobe često se koriste i pomagala koja povećavaju, naznačuju ili prilagođavaju predmet u koji osoba gleda.

U skupinu pomagala za slabovidne osobe spadaju ručna povećala, elektronička povećala, te softver za slabovidne.

Elektronička povećala

Elektronička povećala su uređaji koji za povećavanje umjesto leća koriste video kameru, a sliku prikazuju na ekranu na koji su spojeni. Slabovidna osoba tada dobivenu sliku može prilagođavati svojim željama.

Primjeri elektroničkih povećala

Slika 5: Stolno elektroničko povećalo

na: Tiflotehna: <https://www.tiflotehna.hr/govorni-reproduktori-snimaci.htm>

Slika 6: Prijenosno elektroničko povećalo

na: Tiflotehna: <https://www.tiflotehna.hr/govorni-reproduktori-snimaci.htm>

Udruge često imaju pristup nekim od pomagala za osobe s oštećenjem vida. Često ih ne mogu davati na stalno korištenje korisnicima, no ono što mogu jest upoznati ih s njima. Budući da je udruga upoznata sa svojim članovima i njihovim teškoćama i potrebama, oni mogu lako procijeniti koje je pomagalo prikladno za pojedinog člana, predstaviti mu ga, te upoznati s načinom na koji može dobiti pomagalo.

Osvjetljenje

Veliku ulogu igra i osvjetljenje. S obzirom na to koje je doba dana, i koji oblik oštećenja vida učenik ima, različite vrste osvjetljenja mogu različito djelovati na jasnoću vida, pa samim time i na kvalitetu rada i koncentraciju. Važno je pratiti i promatrati učenika, razgovarati s njim i posvetiti mu dovoljno pažnje kako bi mogli utvrditi koji mu tip osvjetljenja najviše odgovara, te ga smjestiti na mjesto u učionici gdje će mu najviše odgovarati. Također, poželjno je izbjegavati plohe koje snažno reflektiraju svjetlost poput sjajnih podloga, budući da one također mogu ometati učenikov vid i smanjiti mu mogućnost kvalitetnog praćenja nastave (Carney, Engbretson, Scammell, Sheppard, 2003).

Učitelj bi pri predavanju i objašnjavanju gradiva trebao što više govoriti i diktirati ono što piše, kako se učenik ne bi morao oslanjati na ostatak vida. Poželjno je i da učitelj kada objašnjava i predaje, stoji blizu učenika kako bi ga učenik vidio i što bolje čuo, te na taj način dobio najveći mogući broj informacija. Tako dijete neće zaostajati za ostalom djecom u razredu. Što se tiče rukopisa slabovidnih učenika, on je često vrlo specifičan (Carney, Engbretson, Scammell, Sheppard, 2003). Pišu velikim slovima, polako, i vrlo često se ne zadržavaju unutar crtovlja. Zbog toga su bilježnice s podebljanim crtovljem izrazito korisne, jer im pomažu da pri pisanju ostanu unutar crtovlja. Važno je da učenik može lako pročitati svoj rukopis, a ukoliko piše u žurbi, kako ne bi zaostajao za ostalim učenicima, može se desiti da ono što je napisao ne bude čitko. Danas za osobe s oštećenjem vida postoje govorni reproduktori i snimači koji omogućuju učeniku da snimi nastavni sat, ili neki bitan dio sata. Snimku može pustiti kod kuće, prilagoditi brzinu reproduciranja zapisa i tada u miru i bez žurbe napisati bilješke. Vrlo je korisno, i često se prakticira i to da učitelji plan ploče učenicima oštećena vida isprintaju na papir u fontu koji mu najviše odgovara. Tako se učenik neće morati naprezati i pokušavati pročitati napisano na ploči, što mu može oduzeti dodatnog vremena, koncentracije i napora. Također, kada učitelj predaje, učenik na dobivenim bilješkama ima jasan prikaz svega što učitelj govori, pa mu je samim time i lakše pratiti i zapamtiti prezentirani sadržaj. Učitelji se također moraju prilagoditi učeniku. Važno je da provode dovoljno vremena s njim, da

ga promatraju i slušaju. Tako će najbolje moći razumjeti njegove potrebe i pratiti njegov napredak.

Slijepi učenik u redovitoj nastavi

Položaj sjedenja slijepog učenika

Položaj sjedenja slijepog učenika se određuje u razgovoru s učenikom. Slijepi učenici najčešće su, poput slabovidnih učenika smješteni u prvim redovima učionice kako bi bili što bliže učitelju i čuli ga što bolje. No, s obzirom na pomagala kojima se slijepi učenici služe u nastavi, može ih se smjestiti i u zadnje redove ili uz zidove učionice (Carney, Engbretson, Scammell, Sheppard, 2003). Učitelj bi se u radu sa slijepim učenicima trebao pridržavati načela taktilne znanosti. To znači da bi učeniku trebalo biti omogućeno praćenje sadržaja i učenje samo preko taktilne obzervacije. Također, učitelj bise trebao pridržavati načela individualizacije i svjesne aktivnosti prema koje nalaže da je slijepom učeniku potrebno osigurati da bude što je više moguće uključeno u nastavni proces. (Mustać i Vicić, 1996). Što ako učitelji nisu upoznati s time kako pristupiti slijepom učeniku? Učitelji bi redovito trebali pohađati stručne radionice, no nisu uvijek svi dovoljno dobro upoznati s time na što je sve potrebno obratiti pažnju kada se u njihovom razredu nalazi učenik s oštećenjem vida. Bilo bi dobro kada bi, upravo radi takvih slučajeva, škola bila povezana s udrugom slijepih koja djeluje u njihovoj županiji. Udruge često organiziraju radionice i projekte koje uključuju i učenike s oštećenjem vida i učitelje, kao i druge odgojno-obrazovne djelatnike. Ako učitelj u razredu ima slijepog učenika, ili učenika s oštećenjem vida, izrazito je važno da se odazove na što više takvih projekata. Na taj bi se način učitelji direktno mogli informirati i educirati o onome o čemu možda ne znaju dovoljno.

Budući da slijepi učenici ne mogu vidjeti pisane bilješke učitelja i njegovu neverbalnu komunikaciju, bilo bi poželjno kada bi učitelj predavao i kroz razredne aktivnosti u kojima bi mogao sudjelovati i slijepi učenik, kako ne bi zaostajao za ostatkom razreda (Carney, Engbretson, Scammell, Sheppard, 2003). Neki slijepi učenici bilješke

pišu na brajevom stroju ili računalu, što može trajati dulje od ručnog pisanja, pa je stoga jako važno da učitelj uzme u obzir to dodatno vrijeme koje je učeniku potrebno.

Udžbenici i upotreba pomagala za slijepe

U današnje vrijeme učenicima je omogućeno da na nastavi za pisanje bilježaka koriste prijenosna računala, pa je tada učeniku potrebno osigurati sve što je nužno kako bi se njime mogao koristiti tijekom nastave (Carney, Engbretson, Scammell, Sheppard, 2003). Osim toga, slijepim je učenicima potrebno omogućiti sav pribor, materijal ili uređaje koji bi im mogli zatrebati i pomoći u lakšem i kvalitetnijem praćenju nastave. Za pisanje brajevog pisma koristi se pisaći stroj te tablica i šilo. Za korištenje tablice i šila, potreban je i brajev papir. Slijepi učenik piše tako da šilom utiskuje papir u udubljenja za odgovarajuće točkice u brajevoj tablici. Određeni položaj točkica predstavlja slovo, broj ili interpunkcijski znak. Slijepom će učeniku također biti potrebno osigurati i geometrijski pribor za slijepe, foliju za crtanje geometrije, fascikl za brajev papir i slično.

Ukoliko slijepi učenik ne piše bilješke samostalno, plan ploče može se pripremiti na brajevom pismu. Isto je i s udžbenicima za slijepe. Slijepi su učenici također dužni izvršavati obveze poput ostalih učenika, samo što su njihove knjige tiskane na brajevom pismu. Te se knjige ne mogu nabaviti poput udžbenika na crnom tisku. Savez slijepih kao krovna udruga svih udruga slijepih surađuje s Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ u provedbi projekata koji će omogućiti slijepim učenicima pristup prilagođenim udžbenicima. Jedan od njih je projekt „Čitajmo točkicama“ proveden ove godine, čiji je cilj bio omogućiti slijepim učenicima temeljno ljudsko pravo na obrazovanje prilagodbom i tiskanjem udžbenika, radnih bilježnica i čitanki za osnovnu školu na brajevom pismu.

Slijepi učenici u svakodnevnom pohađanju nastave koriste poseban pribor za pisanje, crtanje, geometriju i slično. Stoga im je potrebno omogućiti sav pribor koji im je nužan za kvalitetno pohađanje nastave i izvršavanje školskih obveza.

Pomagala za slijepe

Govorni reproduktori i snimači

Govorni reproduktori su uređaji koji osobama s oštećenjem vida omogućuju slušanje glazbe, digitalnih knjiga, drugih sličnih sadržaja. Govorni reproduktori mogu biti stolni ili prenosivi. Imaju zvučnik, a svaki od njih ima i mogućnost spajanja slušalica. Prvenstveno su namijenjeni slijepim i slabovidnim osobama, kao i osobama koje imaju poteškoća s čitanjem.

Svaki reproduktor sadrži određeni broj tipki. Tipke su slijepoj osobi lako prepoznatljive budući da će se pritiskom na bilo koju tipku javiti govorna jedinica koja će osobi koja koristi uređaj dati do znanja koju je tipku pritisnula i koju funkciju ta tipka obavlja.

Reproduktori i snimači mogu biti od ključne važnosti, pogotovo za dijete s oštećenjem vida u školi. Budući da ne može zapisivati poput ostale djece, i pratiti nastavu poput njih, korisno bi bilo da može snimiti nastavu te poslušati snimljeno kod kuće.

Slika 2: *Primjer govornog reproduktora i snimača:
„Plexatalk Pocket, džepni model“*

na: Tiflotehna: <https://www.tiflotehna.hr/govorni-reproduktori-snimaci.htm>

Pomagala za pisanje i školski pribor

Za pisanje brajevog pisma koristi se pisajući stroj te tablica i šilo.

Slika 3: *Brajev pisajući stroj*

na: Tiflotehna: <https://www.tiflotehna.hr/govorni-reproduktori-snimaci.htm>

Slika 4: *Tablica i šilo za pisanje brajice*

na: Tiflotehna: <https://www.tiflotehna.hr/govorni-reproduktori-snimaci.htm>

Informacijsko-komunikacijska pomagala

Informacijsko-komunikacijska pomagala omogućuju slijepoj osobi da se samostalno koristi računalom. U ovu skupinu spadaju čitači ekrana, govorne jedinice i programi za računala, elektroničke bilježnice i brajevi redci. Čitač ekrana je softver koji sve tekstualne informacije na ekranu pretvara ili u govor pomoću govorne jedinice ili se prikazuju u obliku brajevog pisma na brajevom retku.

Sudionici odgojno-obrazovnog procesa učenika s oštećenjem vida

U odgojno-obrazovni proces učenika s teškoćama u razvoju, pa tako i učenicima s oštećenjem vida, moraju biti uključeni brojni stručnjaci kako bi taj proces tekao uspješno i bez poteškoća. Poželjno je da se u školi nalazi osposobljen defektolog, rehabilitator, psiholog te pedagog koji će raditi s djecom, savjetovati roditelje, učitelje i ostale članove stručne službe škole. Uz to, zadatak stručnog tima jest da prati dijete i njegov napredak, kako bi njegovo uključivanje u redovni odgojno-obrazovni sustav bilo što lakše. Stručno osoblje škole na području općine pomaže u racionalnom planiranju rada s pojedinom djecom s oštećenjem vida, imajući pritom na umu važnost blizine škole i gospodarske mogućnosti mjesta (Mustać, Vucić 1966). Tu veliku ulogu imaju organizacije civilnog društva, odnosno Udruga slijepih u županiji. Suradnjom udruge i osnovne škole u koju je dijete integrirano, moglo bi se na razne načine pomoći djetetu, njegovom razredu, kao i stručnom osoblju škole. Udruge vrlo često nude videće pratitelje za osobe s oštećenjem vida, čija je funkcija, biti na raspolaganju osobi s oštećenjem vida ukoliko joj je potrebna pomoć u kretanju, putovanju ili izvršavanja drugih obveza. Videći pratitelj najčešće se koristi za usluge poput odlaska na poštu, policiju, u kupovinu i slično. No, suradnjom udruge slijepih, djetetovih roditelja ili skrbnika, i osnovne škole koju dijete pohađa moglo bi se organizirati i to da dijete ima videćeg pratitelja na putu do škole i nazad. Ovo je samo jedan od načina na koje se udruge mogu uključiti u obrazovni proces učenika s oštećenjem vida koji su integrirani u redovne osnovne škole.

Ako u razredu postoji bilo slijepi ili slabovidni učenik, važno je senzibilizirati razred i upoznati ostale učenike s učenikom oštećenja vida, njegovim potrebama, mogućnostima i teškoćama s kojima se susreće. Tu naravno veliku ulogu ima učitelj koji treba na pravi način pristupati učeniku, upoznati ga, otkriti njegove potencijale, motivirati ga i pomoći mu da napreduje što je više moguće. Također, mora istovremeno raditi s ostalim učenicima na tome da prihvate učenika s oštećenjem vida kao i svakog drugog učenika u razredu. No i nekim je učiteljima u tom području potrebna pomoć. Udruge su ovdje vrlo aktivne u radu na tome da se i učenici i učitelji senzibiliziraju i upoznaju s radom s osobom s oštećenjem vida. Udruge to često ostvaruju putem različitih projekata, radionica ili pak druženja. Takve projekte provodi i Udruga slijepih Varaždinske županije, Udruga slijepih Grada Zagreba te Savez slijepih kao krovna udruga.

Istraživanja koja u svom kratkom tekstu prikazuje Ameratunga, govore kako način na koji osoba percipira sebe nakon pojave teškoće ima velikog utjecaja na to koliko će ta

teškoća utjecati na osobu. Slika koju osoba ima o sebi ili o svojoj teškoći tako može znatno utjecati i na njezino obrazovanje, motivaciju i volju za rad. Teškoća postoji, treba je osvijestiti, no ne i previše validirati. Važno je da osoba uvidi da teškoća nije komponenta koja ga opisuje, već nešto što je dio nje i zbog čega je još i jača. Dobar pokazatelj toga u kojem se stadiju osoba nalazi te koliko je prihvatila teškoću može nam biti i to koliko često i kako govori o sebi i svojoj teškoći. Ako osoba s oštećenjem vida samouvjereno i s lakoćom govori o svojoj teškoći, vjerojatno ju je prihvatila kao dio svoje osobnosti. S druge strane, osoba koja nije sigurna u sebe zbog svoje teškoće, osjeća da je sputava i predstavlja joj problem, najčešće će se sramiti pričati o njoj, pokušat će se snaći u za nju teškim situacijama kako bi što bolje sakrila svoju teškoću. Ponekad ni sami stručnjaci ne postupaju pravilno s osobama s oštećenjem vida. Primjerice, osobi koja je slabovidna, možda je potrebna obuka bijelog štapa no, zbog toga što se klasificira kao slabovidna, smatra se da joj nije potrebno. Članstvom u udruzi osoba uviđa da nije jedina koja se bori s teškoćom, da ima drugih ljudi koji su u istoj ili još gorjoj situaciji od nje. Može vidjeti kako se drugi ljudi nose s teškoćom. Također, u udruzi postoje ljudi koji je mogu savjetovati, podržati i ohrabriti da počne na svoju teškoću gledati kao na prednost, a ne kao nedostatak. Takva će osoba biti više motivirana, puna života i željna učiti nove stvari o sebi i svijetu, a to će pak imati utjecaja na njezin uspjeh u školi.

Sve bi bilo drugačije kada se na sljepoću ne bi gledalo kao na stigmiju koju se lijepi na ljude poput etikete koja ih u startu čini „drugačijima“ i „ovisnima o drugima.“

Cilj je naravno omogućiti svakom učeniku da se osjeća jednako ugodno i važno te što više smanjiti postojeće razlike u razredu. To ponekad može predstavljati problem i kada u razredu nema učenika s oštećenjem. Tada je zadaća svih uključenih u odgojno-obrazovni proces učenika da nastoje što je više moguće umanjiti tu razliku, te što je bolje moguće integrirati učenika s oštećenjem u razred.

Udruge slijepih u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu

Udruge slijepih u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu

U ovom smo radu pažnju posvetili učenicima oštećena vida integriranima u redovne osnovne škole u Gradu Zagrebu i Varaždinskoj županiji. Orijentirat ćemo se na njihove postupke i načine djelovanja kojima nastoje doprijeti do učenika s oštećenjem vida i pomoći im da njihovo obrazovanje bude što ugodnije i kvalitetnije.

Udruga slijepih Varaždinske županije, kao i Udruga slijepih Zagreb samostalno provode različite projekte koji se tiču različitih polja života osoba s oštećenjem vida. Teme tih projekata se razlikuju, pa se tako provode projekti vezani uz zapošljavanje, samopouzdanje, obavljanje svakodnevnih zadataka, orijentaciju i kretanje, ali i obrazovanje osoba s oštećenjem vida. Osim što samostalno provode takve projekte, udruge provode projekte i u suradnji s Hrvatskim savezom slijepih. Savez slijepih kao krovna udruga, također provodi brojne projekte. Projekti vezani uz obrazovanje učenika s oštećenjem vida provedeni od strane Saveza, održavali su se diljem Republike Hrvatske. Neki su projekti vezani direktno za pomoć učenicima u savladavanju svakodnevnih obaveza. Tim se projektima nastoji omogućiti učenicima udžbenike na uvećanom tisku, ili brajevom pismu, prilagođene bilježnice i pribor. Drugi dio projekata koji se provode vezani su uz senzibilizaciju okoline, odnosno razreda i njihovih učitelja. Orijentirani su na to da se i učenici i učitelji upoznaju s time kako pristupiti slijepoj osobi, što to uopće znači biti osoba s oštećenjem vida, kako sve vid može biti oštećen, te kako izgleda život osobe s oštećenjem vida.

Naveli smo kako i udruge redovito surađuju s institucijama i organizacijama koje bi mogle imati utjecaja u zaštiti interesa i pomoći u ostvarivanju prava članova udruga. Udruge slijepih također surađuju sa organizacijama koje mogu unaprijediti kvalitetu obrazovanja učenika s oštećenjem vida i pomoći u ostvarivanju njihovih prava.

Jedna od njih jest Hrvatska knjižnica za slijepce, koja omogućuje osobama s oštećenjem vida pristup željenoj literaturi. Knjige, časopisi i drugi materijali u pristupačnim formatima ovdje se proizvode, pohranjuju, obrađuju i daju na korištenje. Knjižnica pruža usluge kao što su tiskanje, snimanje i prilagodba naslova s područja

književnosti, stručne literature, časopisa, udžbenika i materijala u pristupačne formate za potrebe korisnika.

Vrlo Važnu ulogu u obrazovanju učenika s oštećenjem vida svakako ima Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek.“

Kao što je već ranije navedeno, učenici oštećen vida mogu se školovati u redovnim osnovnim školama po redovitom programu ili u specijaliziranim školama za učenike s oštećenjem vida. Prva škola namijenjena školovanju učenika s oštećenjem vida bila je prethodno spomenuta škola „Vinko Bek“, koju je osnovao istoimeni učitelj. Centar prima učenike od prvog razreda osnovne škole do četvrtog razreda srednje škole. Naime, danas Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ ima sve manje učenika, jer ih se sve više školuje po redovitom programu uz prilagođeni ili individualizirani pristup. Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ podupire i prati školovanje slijepih i slabovidnih učenika u redovitim školama putem Odjela za integraciju. Takav oblik školovanja uz potporu i rehabilitaciju od strane Centra „Vinko Bek“ daje dobre rezultate u postignućima i napredovanju učenika, bez obzira na prepreke. Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ uz mnoge druge organizacije i institucije, surađuje s udrugama slijepih diljem Hrvatske, kako bi se obuhvatio što veći broj učenika s oštećenjem vida kojima će biti pružena potrebna pomoć i podrška.

Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga slijepih Zagreb zajeno sa svim ostalim udrugama slijepih koje djeluju na području Republike Hrvatske ujedinjene u Hrvatsko savez slijepih. Savez slijepih jest nacionalna udruga koja okuplja 27 lokalnih udruga slijepih. One svojim djelovanjem pokrivaju prostor cijele Republike Hrvatske. Kao nacionalna udruga, Hrvatski savez slijepih je članica Europske unije slijepih (EBU) i Svjetske unije slijepih (WBU).

Glavni cilj Saveza jest afirmacija i integracija slijepih osoba u Republici Hrvatskoj. Prema tom cilju Savez se kreće tako da promiče i provodi antidiskriminaciju te jednake mogućnosti za osobe s oštećenjem vida. Savez slijepih kao krovna udruga također provodi brojne projekte i radionice za učenike s oštećenjem vida u redovnim osnovnim školama. Provodi ih samostalno, ili u suradnji sa drugim udrugama ili institucijama. Primjer projekta kojim se želi postići ravnopravnost učenika s oštećenjem vida

i senzibilizirati njegovu okolinu jest projekt pod nazivom "Zajedno u različitosti". Kao što smo već na samom početku naveli, u posljednjim godinama možemo primijetiti porast uključivanja djece i mladih s invaliditetom u redovni odgojno-obrazovni sustav. Sukladno tome, javljaju se brojni novi izazovi kao i želja da se među djecom s invaliditetom i ostalim učenicima stvori prijateljski odnos pun međusobnog uvažavanja. Ovaj projekt uključivao je djecu trećeg i četvrtog razreda osnovne škole, uključujući djecu s oštećenjem vida, a njegova svrha bila je prevencija vršnjačkog nasilja. Tako je u osnovnim školama na području Krapinsko-zagorske županije i Grada Zagreba, provedeno 5 interaktivnih radionica za djecu nižih razreda prepoznavanja i sprječavanja nasilja te ulogu koju u njegovu nastanku ili sprečavanju imaju moderne tehnologije. Radionicama se potiče porast odgovorna ponašanja, socijalnih vještina i kompetencija kroz učenje o nenasilnom rješavanju sukoba.

Udruga slijepih Varaždinske županije

Udruga slijepih Varaždinske županije je neprofitna organizacija civilnog društva osnovana 1954. godine. Ima 180 članova različite dobi, s različitim dijagnozama i stupnjevima oštećenja vida. Cilj udruge je raditi na integraciji osoba s oštećenjem vida u svakodnevni društveni život, pa tako i u odgojno-obrazovni sustav, te senzibilizaciji javnosti i uže zajednice na području Varaždinske županije.

Udruga prati slijepu i slabovidne osobe te brine o zaštiti njihovih prava i interesa kao temeljnih ljudskih prava. Zalaže se za jednakost, ravnopravnost i nediskriminaciju osoba s oštećenjem vida. Osim na području obrazovanja, udruga djeluje i na područjima kao što su socijalna djelatnost, zaštita zdravlja, okoliša i prirode, audio-izdavačka djelatnost, te sve što obuhvaća svakodnevni život osoba s oštećenjem vida.

Djelovanje Udruge slijepih Varaždinske županije između ostalog obuhvaća pružanje usluga asistencije te ostalih socijalnih usluga, sukladno potrebama, savjetovanje, pomaganje i usavršavanja te stručnu potporu u procesima uključivanja u život zajednice.

Ciljana skupina Udruge su slijepu i slabovidne osobe na području cijele Varaždinske županije. Udruga brine o kvaliteti života svojih članova na svim područjima

života, pa tako i u obrazovanju. Stoga udruga nastoji organizirati projekte i radionice kojima će senzibilizirati zajednicu u kojoj se učenik nalazi. Također nastoji upoznati učenika s pomagalima, i njegovim pravima, kako bi se u najvećoj mjeri ostvarilo pravo osobe na jednakost i nediskriminaciju. Jedan od projekata Udruge bio je projekt proveden 2016. godine pod nazivom „Znanje širimo i kada žmirimo“. U sklopu tog projekta Udruga slijepih Varaždinske županije provodila je radionice u Osnovnoj školi Ludbreg za učenike drugog i trećeg razreda, njihove razrednike i druge odgojno-obrazovne djelatnike. Putem radionica, sudionike se informiralo o pravilnom odnosu prema osobama s oštećenjem vida i te ih se nastojalo senzibilizirati prema osjetljivim skupinama društva.

Udruga nastoji upoznati svoje članove sa pomagalima koja se nude osobama s oštećenjem vida, daje im priliku da ih isprobaju i procjene odgovara li im neko od pomagala. Ukoliko se ukaže potreba za nekim od pomagala, Udruga će pomoći u procesu ostvarivanja prava na pomagalo.

Na internetskim stranicama Udruge slijepih Varaždinske županije nisu vidljivi drugi projekti koji su obuhvaćali učenike s oštećenjem vida integrirane u osnovne škole. Ipak, tamo se mogu naći projekti druge vrste koje je Udruga provela. Detaljno su opisani, a uz tekst mogu se naći i slike koje daju širu sliku kako je izgledao projekt. Osim toga, na internetskim stranicama Udruge može se vrlo lako pronaći popis svih prava koja osobe s oštećenjem vida mogu ostvariti, a uz njih je opisan i način na koji se ona ostvaruju. Jasno je opisano kako se može postati članom udruge. Takve su informacije vrlo korisne za osobe koje još nisu učlanjene u udrugu slijepih ili za roditelje djece s oštećenjem vida. Na internetskoj stranici Udruge mogu se pronaći informacije o kontaktu Udruge.

Udruga slijepih Zagreb

Udruga slijepih Zagreb osnovana je 1947. kao Gradska organizacija slijepih i slabovidnih osoba. Osnovala ju je skupina slijepih mladih intelektualaca, studenata i učenika, odlučnih da učine nešto za svoju budućnost. Od 1996. godine organizacija je registrirana kao udruga pod svojim sadašnjim imenom.

Udruga nastoji obuhvatiti što veći broj osoba s oštećenjem vida, i omogućiti im da budu ravnopravan dio društva. Pomaže im u aktivnostima uključivanja u svakodnevni život, kako bi mogli postati samostalni i neovisni članovi zajednice. Cilj ove udruge jest

i otkrivanje slijepih osoba kako bi njima i članovima njihovih obitelji pomogli u prihvaćanju nastale sljepoće, a potom ih osposobili za što samostalnije življenje i maksimalno korištenje preostalih sposobnosti. Pruža im podršku u vidu psihosocijalnog savjetovanja, organiziranja rehabilitacijskih aktivnosti, savjetuje i informira o ostvarivanju prava, te ih osnažuje kroz različita usavršavanja. Udruga slijepih Zagreb organizira projekte i radionice za slijepu i slabovidne učenike, te im pomaže pri izboru srednjih škola ukoliko je potrebno.

Već na prvi pogled može se uočiti da je internetska stranica Udruge vrlo dobro opremljena svim informacijama koje bi mogle biti potrebne osobama s oštećenjem vida koje već jesu članovi Udruge, ali i onima koji to žele postati. Udruga nastoji informirati roditelje djece s oštećenjem vida i kasnije oslijepjele osobe o mogućnostima školovanja i rehabilitacije te pomagati pri uključivanju u programe redovnih i specijalnih škola te Odjela za psihosocijalnu rehabilitaciju odraslih kasnije oslijepjelih osoba pri Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ i Centru za rehabilitaciju „Silver“. Nastoji pratiti svoje članove pa tako prati i rad učenika te prema potrebi surađuje s njihovim nastavnicima, pedagozima i odgajateljima.

Budući da je udruga organizacija koja radi i djeluje u interesu svojih članova, trudi se raditi na unapređivanju školovanja slijepih, u suradnji s Hrvatskim savezom slijepih, Centrom za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek", te drugim obrazovnim ustanovama.

Naveli smo da Udruga organizira razne projekte i radionice kojima se pokušava podići kvaliteta obrazovanja učenika s oštećenjem vida ali i senzibilizirati njihovu okolinu. Projekt pod nazivom "Mostovi tolerancije" Udruga slijepih Zagreb provela je u suradnji sa Hrvatskim Savezom slijepih i Hrabrim telefonom 2016. godine. Projekt je bio osmišljen na način da se kroz set radionica okolina učenika s oštećenjem vida, odnosno njegov razred, pokuša senzibilizirati i upoznati sa svim pozitivnim i negativnim stranama života kao osoba s oštećenjem vida. Glavni cilj projekta je pridonijeti prevenciji vršnjačkog nasilja među djecom viših razreda osnovne škole, uključujući djecu s oštećenjem vida koji polaze redovne osnovne škole. Za postizanje tog cilja, aktivnosti su usmjerene na povećanje informiranosti djece sa, i bez oštećenja vida, njihovih roditelja te odgojno-obrazovnih djelatnika, o nasilju i negativnim posljedicama koje ono nosi, povećanje kompetencija i vještina djece s i bez oštećenja vida, roditelja i odgojno-

obrazovnih djelatnika u prepoznavanju nasilnih oblika ponašanja, pravodobnom i pravilnom reagiranju te nenasilnom rješavanju sukoba.

U četiri osnovne škole na području Zagrebačke županije, provedeno je sedam predavanja i radionica za djecu viših razreda, na temu prepoznavanja nasilja i nenasilnom rješavanju sukoba. Interaktivne radionice bile su organizirane kroz različite metode rada kao što su diskusije, kvizovi znanja i igranje uloga, kako bi polaznici bili što aktivnije uključeni u program te se povećala razina prijenosa znanja i vještina. Uz djecu, u dvije radionice bili su uključeni roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici.

Empirijski dio istraživanja

Predmet istraživanja

Ovaj rad, pa tako i istraživanje provedeno u sklopu istog obuhvaća elemente pedagogije i sociologije. Tako se bavi udrugama slijepih, konkretno Udrugom slijepih Zagreb, te Udrugom slijepih Varaždinske županije, i njihovom vezom s obrazovanjem učenika s oštećenjem vida. Te se komponente spajaju onda kada se učeniku s oštećenjem vida neprestano nastoji pružiti kvaliteta obrazovanja u integraciji. Tada udruge mogu imati značajnu ulogu u podizanju kvalitete praćenja nastave i obrazovanja učenika s oštećenjem vida općenito. Ovim smo istraživanjem nastojali utvrditi koliko su, i na koji način udruge zapravo uključene u proces odgoja i obrazovanja učenika s oštećenjem vida, koliko imaju ovlasti i mogućnosti poduzimati određene radnje, te na koje sve načine sudjeluju u procesu odgoja i obrazovanja učenika s oštećenjem vida u redovnim osnovnim školama.

Obrazloženje i cilj istraživanja

Uz obrazovanje učenika s oštećenjem vida u redovnim osnovnim školama često su usko vezani i brojni izazovi, prepreke, pa i problemi s kojima s učenici s oštećenjem vida i njihovi roditelji susreću. S nekima od njih učenik se uz podršku roditelja, odgojno-obrazovnih djelatnika ili okoline može samostalno nositi. No, preko nekih je teže prijeći. Na temelju osnovnih uvida, provedenih istraživanja, te stručne i pravne literature, zaključili smo da roditelji učenika s oštećenjem vida, kao ni sami učenici, često nisu dovoljno dobro informirani o pravima, ili oblicima podrške i pomoći koja im se nudi. Udruge slijepih kao organizacije civilnog društva koje djeluju za dobrobit svojih članova mogu igrati vrlo važnu ulogu ne samo u informiranju svojih članova o njihovim pravima, već mogu biti vrlo važan čimbenik u procesu ostvarivanja tih prava, kao i u procesu integracije učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole općenito.

Cilj ovog istraživanja jest utvrditi u kolikoj su mjeri Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga slijepih zagreb uključene u proces integracije i obrazovanja učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole.

Osnovno istraživačko pitanje odnosi se na to u kojoj su mjeri prava učenika oštećena vida zadovoljena s obzirom na to jesu li članovi udruge slijepih, te žive li u Varaždinskoj županiji ili Gradu Zagrebu. U sklopu toga, cilj je istražiti koji se oblici pomoći nude, te koliko su dostupni različitim učenicima. Obratit ćemo pažnju i na to koliko ulogu udruge imaju u integraciji učenika oštećena vida u redoviti obrazovni sustav, koje oblike pomoći i podrške nude same udruge, te koji su mehanizmi informiranja koje udruge koriste kako bi informirale svoje članove o njihovim pravima.

Svrha istraživanja

Svrha ovog istraživanja jest ispitati koliku ulogu imaju Udruga slijepih Zagreb i Udruga slijepih Varaždinske županije u integraciji učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole. Provedenim intervjuima nastojat ćemo, na primjerima tih dviju udruge, istražiti postoji li razlika u njihovom djelovanju s obzirom na županiju, te na koje sve načine nastoje informirati svoje članove i osobe s oštećenjem vida koje to nisu. Na kraju, ispitat ćemo jesu li, i na koje sve načine navedene udruge uključene u integraciju učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole.

Metode istraživanja

Kako bismo istražili ovu temu, proveli smo kvalitativno istraživanje putem polustrukturiranih intervjuja. Korištena su dva protokola intervjuja. Jedan od protokola sadrži pitanja za roditelje učenika s oštećenjem vida koji su integrirani u redovne osnovne škole (Prilog 2), a članovi su udruge slijepih. Drugi protokol osmišljen je za djelatnike ili volontere Udruge slijepih Zagreb ili Udruge slijepih Varaždinske županije (Prilog 1).

Uzorak

Prigodni uzorak sudionika sastojao od jedanaest sudionika među kojima su predsjednici te djelatnici Udruge slijepih Zagreb i Udruge slijepih Varaždinske upanije. Uzorkom je obuhvaćeno pet sudionika s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije te šest sudionika s područja Varaždinske županije. Sudionici su osobe oba spola, no osobe obuhvaćene uzorkom nisu ravnomjerno raspoređene po spolu.

Budući da Udruga slijepih Varaždinske županije trenutno nema ni jednog člana koji se nalazi u redovnom osnovnoškolskom obrazovanju, intervjuirali smo jednog roditelja čije je dijete član Udruge i bilo je integrirano u redovnu osnovnu školu, no više je ne pohađa. Prilikom intervjuiranja ovog roditelja, sva su se pitanja odnosila na razdoblje pohađanja osnovne škole.

Postupak provođenja istraživanja

Prvi korak u provedbi ovog istraživanja bio je kontaktirati Udrugu slijepih Varaždinske županije i Udrugu slijepih Zagreb, informirati ih o provođenju ovog istraživanja te ih zamoliti za sudjelovanje. Svakoj je udruzi bilo detaljno opisano istraživanje, kao i sve ono što će se od njih tražiti ukoliko pristanu sudjelovati u istraživanju. Nakon što su obje udruge pristale na sudjelovanje, dogovoreni su datumi prvih intervjua. Na svakom od intervjua sudioniku je bio pročitao tekst informiranog pristanka (Prilog 3) te ga se još jednom podsjetilo na njegova prava za vrijeme intervjua. Djelatnici udruge nakon intervjua prosljedili su mi kontakte roditelja koji bi mogli biti zainteresirani za istraživanje. Procedura provođenja intervjua s roditeljima bila je ista kao i sa djelatnicima udruge, samo što se koristio drugi protokol intervjua.

Intervjui su trajali u prosjeku dvadeset minuta. Trajanje intervjua variralo je od ispitanika do ispitanika. Najveća razlika u dužini intervjua vidljiva je među djelatnicima udruge, a ovisila je o tome na kojem je pojedini sudionik položaju u udruzi, te koliko je uključen u aktivnosti o kojima je u intervjuima bila riječ.

Što se tiče mjesta provođenja intervjua, oni su najčešće bili provedeni u prostorijama pojedine udruge. U slučajevima kada nije bilo tako, intervju se provodio na mjestu na kojem je pojedinom sudioniku najviše odgovaralo, gdje se osjećao najugodnije.

Istraživačka pitanja

Na temelju osobnog iskustva, pročitane literature te uvidom u internetske stranice Udruge slijepih Zagreb i Udruge slijepih Varaždinske županije donosimo istraživačka pitanja na koja ćemo pokušati odgovoriti uz pomoć polustrukturiranih intervjua.

1. Pomaže li djelovanje udruga slijepih u podizanju kvalitete obrazovanja učenika s oštećenjem vida u redovitim osnovnim školama?
2. Razlikuju li se prava i oblici pomoći koju primaju učenici s oštećenjem vida s obzirom na to jesu članovi Udruge slijepih Varaždinske županije ili Udruge slijepih Zagreb?
3. Nudi li Udruga slijepih Zagreb kao najveća udruga u Republici Hrvatskoj više aktivnosti i oblika pomoći svojim članovima od Udruge slijepih Varaždin?
4. Razlikuju li se navedene udruge u mehanizmima informiranja svojih članova?
5. Razlikuju li se navedene udruge u oblicima pomoći koje nude svojim članovima?
6. Suraduju li Udruga slijepih Varaždinske županije i udruga slijepih Zagreb sa školama koje pohađaju njihovi članovi?
7. Jesu li roditelji učenniks s oštećenjem vida dobro upoznati sasvojim pravima, te pravima svog djeteta?
8. Jesu li Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga slijepih Zagreb dobro umrežene s drugim institucijama i organizacijama koje se u određenoj mjeri bave obrazovanjem učenika s oštećenjem vida?

Analiza i obrada poataka

Prepreke u integraciji učenika s oštećenjem vida

Učenici s oštećenjem vida, kao i njihovi roditelji, svakodnevno nailaze na brojne probleme i prepreke. One se uvelike razlikuju s obzirom na dob, karakter, socijalizaciju i okolinu učenika. Neke je prepreke puno teže prijeći zbog nedovoljne informiranosti, manjka vremena, volje ili zbog dugotrajnosti procesa rješavanja nekih od njih, koji može biti izrazito obeshrabrujući i za učenike oštećena vida i za njihove roditelje

U sklopu rada intervjuirali smo nekoliko roditelja učenika s oštećenjem vida koji pohađaju ili su pohađali redovnu osnovnu školu te smo od njih saznali s kakvim se sve problemima susreću i kako ih rješavaju.

Jedan od roditelja navodi kako je najviše problema imao sa ostvarivanjem prava na povećala. Postupak za ostvarivanje prava na povećala vrlo je dugotrajan, i kako smo već ranije rekli, ponekad demotivirajući i obeshrabrujući. U ovom slučaju, Udruga slijepih Zagreb pomogla je roditeljima i olakšala im ostvarivanje prava na potrebno povećalo.

„Pa da imali smo problem sa povećalima i kroz udrugu smo došli do toga“ (Z2)¹

Veliki problem na koji nailaze neki od roditelja jest odbijanje učenika pri upisu u određenu školu. To je situacija kroz koju niti jedan roditelj ni dijete ne bi trebali proći.

Jedan od roditelja navodi:

„Pa u početku je bilo.. dobro nije to sad bilo nešto strašno. Ali kad je krenuo u školu kad smo kontaktirali školu koja je bila najbliža nama, oni su onak sa distancom

---

¹ Oznaka i broj sudionika koji je izrekao citat

gledali i rekli da ima tu i Šesta osnovna u Varaždinu koja ima već učenika s nekim poteškoćama pa možda su oni kompetentniji. Ali nismo odustali.“ (V5)

Dijete se na samom početku obilježi i etiketira kao nedovoljno dobro ili drugačije od ostalih zbog toga što se škola, školsko osoblje ne usuđuje prihvatiti učenika s oštećenjem vida i prilagoditi mu se. Na takav se način ne može postići integracija čiji je glavni cilj spajanje o kojem govori Sekulić-Majurec. To bi bilo donekle razumljivo ako škola zaista nema dovoljno redstava i mogućnosti pružiti učeniku ono što mu je potrebno zakvalitetno obrazovanje. S druge strane, ako se dijete nalazi u redovnoj školi, jasno je da je cilj integrirana u redovni sustav. Integracija podrazumijeva spajanje. To spajanje podrazumijeva brigu škole i stručnog tima o tome da su djetetu omogućene sve odgojno-obrazovne i metodičke mjere, pomagala ili prilagođeno okruženje što bi mu omogućilo uvjete u kojima bi kvalitetno mogao pratiti program i sudjelovati u svim aktivnostima koje on podrazumijeva (Sekulić-Majurec, 1988).

Pri pitanju nailazi li kao roditelj učenika s oštećenjem vida u redovnoj osnovnoj školi na prepreke i probleme, jedan roditelj je odgovorio:

„Pa da. Na puno njih. Prvo na nerazumijevanja. Naravno, i nepovjerenje što ono može što ne može. Ammm jer ammm kao ammm ono se snalazi. Mi smo ga dosta integrirali od rane intervencije i toga u svemu tako da puno toga morate dokazivat dodatno. Sad... ako hoćete ono primjerice ona to može al lijeno je.. doslovce citiram: lijenost a ne teškoća jel. Iskreno.“ (Z5)

Ovdje je opet riječ o nedovoljnom znanju, informiranosti nekih od učitelja i odgojno obrazovnih djelatnika o tome što je zapravo i kako funkcionira dijete s teškoćama u razvoju, kako ga prepoznati te kako postupati s njime. Udruga ovdje može imati nevjerojatno važnu ulogu i za učenika, za roditelja ali i za školu odnosno za odgojno-obrazovne djelatnike. Roditelju i djetetu može pružiti podršku i savjetovati ih. U školi

pak uz pomoć razgovora, radionica i dodatnih usavršavanja može približiti timu kako izgleda obrazovanje slijepog ili slabovidnog učenika, što ono zahtjeva i na taj način dodatno informirati školsko osoblje o obrazovanju i pristupanju slijepim i slabovidnim učenicima. Na taj način proširila bi se svijest i o mogućnostima učenika s oštećenjem vida u redovnim osnovnim školama ali i svijest o udruzi slijepih kao organizaciji koja ima mnogo veću važnost za učenike s oštećenjem vida nego što se sada zna.

Uloga udruga slijepih u procesu ostvarivanja prava učenika s oštećenjem vida.

Kao što nalaže Zakon o udrugama, udruge su organizacije civilnoga društva koje djeluju kako bi zagovarale interese svojih članovabez mjere stjecanja dobiti ili bilo kojeg drugog oblika koristi. Svaka udruga je orijentirana na određenu skupinu ljudi koju zagovara i predstavlja. Tako udruge slijepih zagovaraju osobe oštećena vida i bore se za ostvarivanje njihovih prava. Također, kao organizacije civilnog društva, udruge slijepih nisu povezane s vladom, što znači da ne primaju financijska sredstva izravno od države. Financiraju se isključivo pomoću donacija ili projekata. Samim time, ne mogu pružiti osobama s oštećenjem vida ono što im mogu pružiti državne institucije ili ustanove.

Često prisutna situacija pri ispitivanju roditelja učenika s oštećenjem vida bila je da većinu pomoći dobivaju od državnih institucija ili ustanova ali ih je na to uputila udruga slijepih u njihovoj županiji. Najčešći primjer bio je vezan za školske udžbenike na uvećanom tisku. Tiskara za takve udžbenike u sklopu je Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek. S obzirom na situaciju s financiranjem, udruge vrlo često nisu u mogućnosti omogućiti svojim članovima koji su još u obrazovnom sustavu knjige koje su im potrebne, no vrlo često ih upućuju na institucije koje to mogu. Sva tri intervjuirana roditelja s područja Zagreba i jedan s područja Varaždinske županije govore kako njihova djeca koriste pravo na udžbenike na uvećanom crnom tisku koje izdaje Centar za odgoj i obrazovanje Vinko Bek.

Neki roditelji nisu dovoljno upoznati s radom udruge i njezinim aktivnostima pa stoga ne pokušavaju ostvariti suradnju s njima, dok neki iako jesu upoznati sa svim aktivnostima koje udruge slijepih provodi i svim vrstama pomoći koje nude, odbijaju

suradnju s udrugom. Jedan od ispitanika bio je primjer upravo takvog slučaja. Iako se Udruga slijepih Zagreb trudila uspostaviti kontakt i ponuditi podršku i pomoć, sudionik je pomoć odbio jer smatra da može sam bolje pomoći svom djetetu. Tako ne koristi nikakvu pomoć od Udruge, već isključivo pomoć koju nudi Centar za odgoj i obrazovanje Vinko Bek:

„Preko Udruge jesam razgovarao al uglavnom o mnogočemu al nisam mu dao da sudjeluje sa udrugom u bilo čemu, bilo u kojim sekcijama ili u nekim... nisam im to još. Ono dobiva iz Vinko Beka koja dolazi. Znači s Vinko Bekom ipak surađujem, jer su potrebne te knjige uvećanog tiska i do sada je uvijek dobivalo redovno te knjige uvećanog crnog tiska. Ono nije učilo b—rajevo pismo. Pošto nešto vidi koristi se sa crnim tiskom, al uvećanim crnim tiskom. To je jedino što se tiče Vinko beka. Udrugom ništa, nema nikakve suradnje.“ (Z3)

Vidljivo je da obje udruge nude pomoć u ostvarivanju brojnih prava no nemaju ključnu ulogu u tom procesu. Imaju ulogu posrednika između svog člana i institucije koja nudi ostvarenje nekog prava. Udruge tako imaju ulogu riješavati probleme i situacije nastale zbog nerazumijevanja od strane nadležnih institucija ili organizacija ili pak zbog neznanja roditelja kako prebroditi određenu situaciju. To su najčešći razlozi zbog kojih se roditelji obraćaju udrugama jer se one čine kao najlakši i najkraći put do rješavanja problema izazvanih društvenom kompleksnošću (Bežovan, 2013). Stoga je izrazito važno da su udruge umrežene s ostalim institucijama koje igraju ulogu u obrazovanju učenika s oštećenjem vida poput škola, centra za socijalnu skrb i sličnih. Važno je specificirati što konkretno nudi određena institucija, odnosno organizacija. Na taj će se način puno djelotvornije i preciznije reagirati kada se naiđe na slučaj djeteta s teškoćama u razvoju, u ovom slučaju s oštećenjem vida. Bilo bi jasnije određeno koja institucija može osobi pružiti potrebne informacije pa bi se i postupak ostvarivanja nekih prava ili samo dolaženja do nekih informacija znatno skratio, a djetetu bi se znatno olakšalo. Primjer takve komunikacije možemo opisati na primjeru ostvarivanja prava na pomagala koja se nude osobama s oštećenjem vida.

Neki su sudionici također ukazali na problem neumreženosti organizacija i institucija koje se bave osobama, odnosno učenicima s oštećenjem vida. Smeta ih to što je slaba povezanost državnih tijela, institucija te ustanova civilnog društva.

„E sad mi kao civilno društvo amm... mi nismo državni mi smo negdje na repu, a onda kad treba nešto, onda nas se gura: „Oдите u udrugu oni će vam nešto pomoći.“ Tako, tako se često, od čak od javnih ustanova to dobiva informacija, i onda to dođe tako čovjek sa tom informacijom. „Je mene su poslali jer su mi rekli da bube mi vi to riješili.“ A to je nešto što bi država trebala. Smatram da bi trebala biti bolja povezanost, bolja umreženost, bolja suradnja. Dal je to moguće napraviti, ne znam. S obzirom na današnje neko ludo vrijeme definitivno bi bilo dobro da nas, da smo svi kao partneri i Centar za socijalni rad, kad čuje da djeca ili odrasli... postoji slijepa osoba, da kontaktiraju i udrugu i Vinko Bek kao ustanovu. Da kad dođe netko kod nas, prvi puta jer ga je doktor poslo, ili netko koga smo mi informirali, da evo slijepa mogu slati kod nas.. am onda jednako tako da mi reagiramo i da imamo punu suradnju i sa centrima i sa Vinko Bekom kao centrom, kad Centar Vinko Bek napravi takav potez.“ (Z2)

Svjesni smo toga da u današnjem društvu vlada veliko nepovjerenje građana prema vlasti zbog čega se sve češće uključuju u udruge i ostale organizacije civilnog društva kako bi pronašli rješenje za svoje probleme (Matančević, Bežovan, 2013). Tako organizacije civilnog društva, a samim time i udruge imaju ulogu posrednika. Ukoliko je glavni cilj udruge slijepih borba za interese njihovih članova, izrazito je važno da imaju dobru međusobnu povezanost s drugim ustanovama ili organizacijama kojima je ova skupina ljudi također predmet kojim se bavi poput primjerice Centra za socijalnu skrb ili Saveza slijepih. Ako ustanove nisu u međusobnom kontaktu s udrugama i ne surađuju, ne mogu biti potpuno upoznate s time što koja od njih čini za dobrobit učenika s oštećenjem vida, kako jedna drugoj mogu pomoći te što je sve potrebno učiniti kako bi kvaliteta obrazovanja učenika s oštećenjem vida u redovitom programu bila na što višoj razini. Udruge slijepih ne mogu mnogo toga pokrenuti samostalno zbog ograničenih ovlasti problema s financiranjem, no tu mogu uskočiti druge institucije koje imaju

određena sredstva potrebna za osiguravanje nekog od prava, realizacije i organizacije nekog projekta ili osiguravanja pomoći učenicima s oštećenjem vida na neki drugi način.

Taj problem neumreženosti pa i nezadovoljstvo takvom situacijom prisutno je i u Udruzi slijepih Varaždinske županije i Udrugu slijepih Zagreb. nije samo problem neumreženosti s institucijama koje se bave učenicima s oštećenjem vida, problem je i u manjku suradnje s gradom i županijom.

„Paaa stvar je u tome da je Varaždinska županija raštrkana i nije dobro organiziran javni gradski prijevoz i onda neki ljudi iz udaljenih gradova bi rado došli na radionicu, međutim imamo sam dva videća pratitelja i nismo u mogućnost da te dvije videće pratiteljice voze ljude iz Ivanca, iz Lepoglave, Novog Marofa, Varaždinskih toplica i Ludbrega da ih sve voze na radionice, događanja i aktivnosti, tako da nam je problem to, da ne postoji adekvatan javni gradski i županijski prijevoz da ljudi s invaliditetom se mogu adekvatno uklopiti u zajednicu.“ (VI)

Uviđamo dakle, da Udruga nema dovoljno kapaciteta kako bi pokrila prijevoz svih svojih članova koji nisu na razumnoj udaljenosti od sjedišta udruge da bi mogli doći svaki put kada bi htjeli ili kada ih se pozove. To naravno znatno smanjuje odaziv na radionice, druženja ili bilo koja druga događanja koja mogu biti ključna za neke od članova. Udruga to nastoji riješiti sustavom videće pratnje koja se nudi svim članovima. No nekoliko videćih pratitelja zasigurno nije dovoljno da bi pokrio sve članove udruge.

Prema informacijama dobivenim iz provedenih intervjua, dalo bi se zaključiti kako je rad udruga slijepih Varaždinske županije i Grada Zagreba pretežno fokusiran na članove starije životne dobi. Udruga slijepih Varaždinske županije trenutno ni nema člana koji je u osnovnoj školi. Udruga slijepih Varaždinske županije ima 180 članova i ni jedan o njih nije dijete u osnovnoj školi. Udruga slijepih Zagreb s druge strane ima 1200 članova, od kojih je samo njih tridesetak u osnovnim školama. Stoga su i aktivnosti udruge, projekti i njezin cjelokupan rad usmjereni više na stariju dob.

Pomoć i podrška pri ostvarivanju prava na pomagala

Udruga slijepih Varaždinske županije, kao i Udruga slijepih Zagreb u svojim prostorijama posjeduju pomagala koja se nude osobama s oštećenjem vida. Udruge redovito upoznaju i informiraju svoje članove o pomagalima koja se nalaze u ekonomatu, a na koja imaju prava. Članovi također imaju priliku isprobati neko od pomagala prije nego što odluče krenuti u postupak ostvarivanja prava na određeno pomagalo.

S obzirom na postotak ostatka vida, učenici s oštećenjem vida imaju mogućnost ostvariti pravo na adekvatno pomagalo. Pravo na pomagalo ostvaruje se putem HZZO-a, no udruge ovdje imaju vrlo veliku i važnu ulogu. Od svih roditelja koji su sudjelovali u ovom istraživanju samo je jedan roditelj s područja Zagreba istaknuo kako njegovo dijete nije ostvarilo pravo ni na jedno pomagalo. sudionik 10 navodi:

„Nije, nije, nego samo taj uvećani tisak ona ima preko Vinko Bek centra.“ (Z5)

Kao glavni razlog zašto je tome tako sudionik navodi nedovoljnu informiranost o tome ima li, i u kojoj mjeri njegovo dijete pravo na neko od pomagala. Navodi također i to kako dijete nikada nije ni isprobalo pomagalo za osobe s oštećenjem vida. Jedina pomoć s kojom se dijete trenutno koristi jest uvećani crni tisak preko Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek.

Jedan je roditelj s područja Zagreba naveo kako njegovo dijete posjeduje i koristi pomagala ali ističe kako je sam svom djetetu kupio pomagalo

„Nikakva pomagala nismo tražili. Dobilo je, ja sam mu sam zatražio povećalo ono za čitanja amm al stolno. Stolno povećalo, ali sam sam mu kupio povećalo ovaj... Ono povećalo kao mobitel nešto malo veće. To sam mu sam kupio“ (Z2)

Svi su ostali roditelji naveli da su ostvarili pravo na pomagala uz pomoć udruge. Udruga slijepih ih je najprije upoznala s time da imaju pravo na određeno pomagalo.

Nakon toga dijete je dobilo mogućnost isprobati pomagalo u udruzi budući da i jedna i druga udruga u svojim prostorijama imaju pomagala za slijepe i slabovidne. Nakon toga roditelje se uputilo u postupak ostvarivanja prava na pomagalo. Iako niti jedan roditelj nije naveo da su djelatnici ili volonteri aktivno sudjelovali u pomoći pri ostvarivanju prava na pomagala u smislu prikupljanja papira, djelatnici Udruge slijepih Zagreb i Udruge slijepih Varaždinske županije navode da nude tu mogućnost te da vrlo često obavljaju taj dio obveza kako bi olakšali roditeljima što je više moguće.

U Udruzi slijepih Varaždinske županije, zaposlenici navode kako redovito upoznaju svoje članove s postojećim pomagalima i motiviraju ih na to da ih probaju i na kraju odluče pokrenuti postupak ostvarivanja prava na neko od pomagala. Također, prije nego što pokrenu postupak ostvarivanja prava na neko od pomagala, svaki sudionik ima mogućnost isprobati pomagalo i samostalno odlučiti o tome želi li pokrenuti postupak za ostvarivanje prava na pomagalo.

„Da. Znači većina pomagala koja su dostupna na hrvatskom tržištu mi imamo tu u udruzi. Svatko 'ko je zainteresiran može to pogledati.. može to vidjeti i može.. može.. može sii... nekak približiti mu se za što to služi i na koji način bi mu se nabavkom tog pomagala olakšao svakodnevni život. Za članove koji su zainteresirani mi se trudimo nikog ne silovati da si uzme pomagalo ako još nije na to spreman. Ali većina ljudi je na to spremna i odluči se barem na sat, na štap i na ovaj... govorni reproduktor.“ (VI)

Postupak ostvarivanja prava na pomagalo zna biti dugotrajan. Iziskuje prikupljanje različitih dokumenata od različitih institucija. Ukoliko član udruge ili roditelj nije u mogućnosti samostalno prikupiti sve dokumente koji su potrebni kako bi se predao zahtjev za određeno pomagalo, videći pratitelji u Udruzi slijepih Varaždinske županije odrađuju taj dio umjesto njih.

„Znači nekome od članova ako je, ne znam, u tom momentu neko doma bolestan, ili možda se ljudima nekad ne da, onda znam otići do doktorice pa riješiti sama

pa da ne gnjavim. Ali većinom s članovima idemo pa odradimo oftalmološki pregled, u biti i kod doktorice po doznake. Tak da..“(V2)

U Udruzi slijepih Zagreb postupak je gotovo isti:

„...eto kod ostvarivanja pomagala dakle treba im podrška da ne moraju možda sami roditelji ići kod svog oftalmologa nego to mogu rješavat putem nas. Dovoljno da donesu uputnicu i i mi nosimo na Rebro, reguliramo taj dio. Jedino onaj dio što ne možemo, a ne možemo nosit sama na HZZO da bi se to potvrdilo a roditelj naravno mora skupiti one ostale papire koje uz to treba, ali bar ovaj di okolko mi možemo s naše strane kao udruge. MI to vrlo rado napravimo u suradnji sa našim doktorom tako da to im je jedna podrška. Korištenje tih pomagala kad su neke informacije dakako i roditelje informiram tako da može dići na neku prezentaciju ili na nešto što se tiče potrebe vezano za djecu.“(Z1)

Udruga slijepih kao organizacija civilnoga društva ne može sama dodjeljivati pomagala već povezuje članove koji traže pravo na pomagalo i instituciju koja pomagalo nudi. Objašnjava i pokušava olakšati članovima postupak ostvarivanja prava na neko od pomagala.

„Da, znači mi u biti tu radimo kao nekakav posrednih između njih i Hrvatskog Saveza slijepih, odnosno ekonomata i ranije Tiflo Globusa iz Čakovca.. znači mi, da ne trebaju si ljudi sami odlaziti na poštu i slati doznake za pomagala. Mi kao udruge njima to omogućujemo. Isto ako amm. Netko treba ići po doznaku. Videće pratiteljice su tu i one to obave, odrađuju, isto ljudi ne znaju i nisu informirani na koji način uopće trebaju s liječnikom opće prakse razgovarati i reći to njima treba. Tako da videće pratiteljice odrade i taj dio razgovora s liječnikom tako da one iskomuniciraju što njima treba.“(V1)

U Udruzi slijepih Zagreb zainteresirani članovi također mogu pogledati neka od pomagala budući da se neka od njih nalaze i u prostorijama udruge.

„Da. Imamo i tu jednu zbirku pomagala od elektroničkih povećala do običnih povećala ammm ono što se koristi u nastavi ammm.... dakle... ovaj i to možemo pokazati roditelju i djetetu.“ (Z1)

Nakon što su isprobali pomagala koja bi im mogla biti korisna, Udruga slijepih Zagreb također pomaže svojim članovima u ostvarivanju prava na potrebna pomagala, budući da je proces često dugotrajan i ponekad kompliciran.

„Naši članovi ovaj.. konkretno u ovom slučaju su to roditelji koji jave pa naša kolegica može to objasniti ide na rebro kod doktora pa on te sve doznake ovaj ammm izda i amm onda ih se nosi na ovaj zdravstveno potvrđivanje.“ (V1)

Jedan od sudionika navodi da iako pomažu roditeljima i djeci u ostvarivanju prava na pomagala, nemaju organiziranu radionicu kojom bi i roditelje i djecu naučili o pomagalima za slijepe i slabovidne ljude, upoznali ih s njima i omogućili im da nauče što bolje koristiti pomagalo ili pak da odluče žele li ostvariti pravo na neko od pomagala.

„Pa u mjeri recimo za ljetovanje, za amm za neko prije smo imali zimovanje, za nekakvu podršku kod svetog Nikole amm eto kod ostvarivanja pomagala dakle treba im podrška da ne moraju možda sami roditelji ići kod svog oftalmologa nego to mogu rješavat putem nas. Dovoljno da mi donesu uputnicu i ja nosim na rebro, reguliram taj dio. Jedino onaj dio što ne mogu, a ne mogu nosit sama na HZZO da bi se to potvrdilo a roditelj naravno mora skupiti one ostale papire koje uz to treba, ali bar ovaj di I kolko mi možemo s naše strane kao udruge, ja to vrlo rado napravim u suradnji sa našim doktorom tako da to im je jedna podrška. Korištenje tih pomagala kad su neke informacije dakako i roditelje informiram tako da može dići na neku prezentaciju ili na nešto što se tiče potrebe vezano za djecu. Mi nažalost nemamo neku radionicu ili neku drugu stvar koja bi bila ciljano za djecu bez obzira što imamo i informatičku učionicu gdje vježbaju odrasli ali nemamo z djecu.međutim računamo da s to nekako ipak provodi u neko provodi u nekakvoj ustanovi školskog tipa dakle gdje je ipak nešto organizirano za svakog đaka je. Dakle to sad evo smo možda malo u manjkavosti ali sve ostalo što god dakle se

tiče prava i naših članova pokušavamo prenijeti svima a naravno sad je na roditelju koliko će iz toga izvući za svoje dijete.“ (Z2)

U Udruzi slijepih Varaždin također su objasnili proces ostvarivanja prava na pomagala:

„Znači to ide po fazama. Prvo je bitno da članovi znaju na što imaju pravo. I onda kad znaju na što imaju pravo, često puta imaju problem jer je to vrlo komplicirano. Imaju pravo na neko pomagalo pa prvo moraju ići kod doktora opće prakse, pa dok mu doktor opće prakse napiše uputnicu za oftalmologa, pa ona ide se naručiti oftalmologu, pa tamo čeka tri mjeseca da dođe na red kod oftalmologa, dođe na pregled, pa mu on napiše doznaku, pa to nosi na HZZO, pa kad mu odobre... postupak je malo obeshrabrujući. Ali kod nas se otkad imamo zaposlenu videću pratnju dosta povećalo korištenje pomagala. To vidimo, imamo bazu koju vodimo. To vidimo baš po bazi da je puno više ljudi.. nekad ih se nije baš ni poticalo da uzimaju pomagala na koja imaju pravo i a ih koriste“ (V6)

Vidimo dakle da obje udruge nude gotovo identične oblike pomoći pri ostvarenju pomagala i ona se ne razlikuje s obzirom na mjesto i prostor djelovanja udruge.

Postavili smo i pitanje o tome koliko su roditelji učenika s oštećenjem vida informirani o pravima koja ima njihovo dijete. Dva roditelja smatraju da su dobro informirani o svojim pravima i pravima koja se pružaju njihovom djetetu. Dva roditelja ipak smatra da su nedovoljno dobro informirani o dostupnim pravima. Iako smatraju da znaju relativno mnogo toga što trebaju znati, smatraju kako postoje prava i oblici pomoći koji bi uvelike mogli koristiti njihovom djetetu, a još za njih ne znaju.

„Pa mislim da i ne. Da ima sigurno još prava koja ne znamo.“ (Z4)

Iako su ispitanici u većini slučajeva navodili da misle da su dobro upoznati s pravima, također smatraju a postoji još puno prava s kojima nisu upoznati.

„Pa mislim da i nisam do kraja. Dosta mi je poznato a dosta sam to i preko drugih roditelja otkrila i sama se educirala što internetski što.. ali amm nažalost mislim da ima toga još što ne znam. “ (Z5)

Jedan je sudionik naveo da se sam bez pomoći Udruge slijepih informirao o pravima i mogućnostima koje se nude slijepim i slabovidnim učenicima, te navodi da Udruga slijepih tu nije imala previše utjecaja. Iako tvrdi da je upoznat sa svim pravima no odbija se koristiti time:

„Da da jesam jesam upoznat sa svim pravima i pomagalicima i svime. Ja sam upoznat. Druga je stvar to što ja ne koristim se time.“ (Z3)

Udruga slijepih bila je jedini izvor informacija o pravima za jednog roditelja:

„Preko udruge. Da. Udruga nam je objasnila kaj...kaj se može. U principu kaj pitamo idemo preko udruge i dobra je suradnja s njima.“ (Z4)

Jedan je roditelj naveo kako je informiran o pravima koja se pružaju slijepim i slabovidnim učenicima radi vlastitog iskustva.

„Tako da što se tiče udruge, ništa od njih. Ja jesam član, ali ništa ne tražim od njih“ (Z3)

Dva roditelja o svojim su se pravima, odnosno pravima njihovog djeteta s oštećenjem vida informirali i putem drugih institucija i samostalnog istraživanja putem internetskih stranica.

„Pa preko centra. Najviše preko centra za socijalnu skrb. Obzirom da sam imala puno toga.. pa onda smo morali.. da putem toga sam isto saznala i tako..“ (Z5)

Što se tiče ostvarivanja prava na pomagala, te ostvarivanja prava općenito, tu udruge igraju veoma važnu ulogu. I Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga

slijepih Zagreb na podjednak način pomažu svojim članovima ili njihovim roditeljima u postupku ostvarivanja prava, od podnošenja zahtjeva pa do preuzimanja određenog pomagala. Neke stvari djelatnici i volonteri odrađuju samostalno, no većinu njih zajedno sa članovima kako bi potpuno sudjelovali u tom procesu tog prava i znali što i kako činiti kada budu trebali obavljati slične postupke u nekim drugim budućim situacijama.

Problem nejednakosti s obzirom na mjesto stanovanja

Organizacije civilnog društva općenito, pa tako i udruge imaju kao primarni cilj brigu o interesima svojih članova (Bežovan, 2005). Međutim, članstvo u udruzi slijepih ne garantira svakom članu da će dobiti jednaku pomoć i podršku od strane udruge. Razlog tome ne mora biti isključivo angažman udruge i njezina aktivnost. Veliki problem i u Varaždinskoj županiji i u Gradu Zagrebu je udaljenost članova od sjedišta udruge.

Djelatnici udruge ukazali su na taj problem koji se najviše očituje pri organizaciji druženja i izvannastavnih aktivnosti koje udruga nudi. Druženje i socijalizacija djece s vršnjacima koji su u sličnom ili još u težem stanju može izrazito pozitivno utjecati na razvoj i psihičko stanje djeteta. Uviđa da nije jedini s tim problemom, da čak i kao slijepa i slabovidna osoba može učiniti mnogo više nego što misli. Dobiva priliku možda pomoći nekom drugom djetetu i vidjeti kako se druga djeca njihovih godina i s problemima sličnim njihovima nose s tom situacijom.

Udaljenost od sjedišta udruge veliki je problem u Zagrebu budući da uz svakodnevne obveze i vrijeme koje je potrebno da osoba iz udaljenog mjesta ili nema volje ili vremena za odlazak u udrugu i sudjelovati u aktivnostima koje ona organizira.

„Ali evo i onda udaljenost nam je problem. Imamo i članove koji su na području Zagreba i Zagrebačke županije i da zamisli da netko dođe iz županije ono treba mu 45 minuta negdje s autom a kamoli nekim prijevozom kojeg plaća čak da bi došo ovdje u udrugu. Dakle i to nam je isto jedan možda organizacijski problem.“
(Z2)

Jedan od sudionika, kao roditelj s područja Zagrebačke županije također smatra kako je udaljenost udruge problem koji mu onemogućava da svom djetetu priušti i omogućiti sve što bi htio.

„U većini ona nas. Jer nažalost sam opterećena imam puno tih segmenata gdje moram ići tako da na više toga idemo na terapije i ovako na neke tako da pošto je udruga malo dalje teže je. Teže je. Problem je a sam stići svugdje. Puno toga bi ja htjela za svoje dijete.“ (Z5)

Jedan sudionik navodi kako im Udruga slijepih Zagreb pruža veliku pomoć i podršku uvijek kada je to potrebno, no veliki problem predstavlja im udaljenost od centra grada, pa tako i udruge slijepih. Iako bi volio uključiti svoje dijete u aktivnosti koje udruga nudi, zbog svakodnevnih obveza i velike udaljenosti to nije moguće.

„Pa da, Udruga je uvijek tu samo je problem to smo mi malo dalje od udruge i po pomaže i nekad ako imaju mogućnost novčano, ako imaju predlože nam neke ajmo reć edukacije da dođemo čak je jednom bilo predloženo da se na more negdje ide na par ana na nekako.“ (Z5)

Obje udruge imaju sjedište samo na jednom mjestu koje nije svakom članu jednako dostupno. Udruga slijepih u gradu Zagrebu obuhvaća ne samo osobe s oštećenjem vida koji se nalaze na području Grada Zagreba, već i zagrebačke županije. Naravno, nije svima jednako lako doći do udruge, čak ni uz dostupnost javnog prijevoza. Putovanje do Udruge i nazad, u sve druge svakodnevne obaveze često je nemoguća misija i mnogim je ljudima vjerojatno jednostavnije izbjeći još jednu obvezu i voditi dijete u Udrugu slijepih na događanja i zajednička druženja. Samim time vidljiva je razlika među članovima jedne udruge. Članovi koji češće posjećuju udrugu imaju naravno i veće šanse biti informirani o novim događanjima, pravima, pomagalima, mogućnostima ili projektima.

Zaključujemo dakle, da se razlika u informiranost članova udruge slijepih i njihovih roditelja ne očituje u tome jesu li članovi Udruge slijepih Varaždinske županije ili pak Udruge slijepih Zagreb. Najveća nejednakost primjećuje se u svakoj županiji zasebno s obzirom na udaljenost od sjedišta udruge slijepih u pojedinoj županiji.

Komunikacija udruga slijepih i roditelja učenika s oštećenjem vida

Iz provedenih intervjua uviđamo kako Udruga slijepih kontaktira svoje članove barem jednom godišnje kako bi ih informirali o novostima i eventualnim projektima u koje bi ih se moglo uključiti.

„Pa samo je vezano nešto uz projekte i ammm.. pa u biti većinom da. Većinom vezano za projekte ili ako su oni htjeli znati nešto vezano uz njihova prava ii nešto “ (V2)

I u jednoj i drugoj udruzi najčešći povod komunikacije roditelja i udruge jest ostvarivanje nekih prava ili dolazak do informacija koje roditelju nisu poznate.

„Pa zovem ako treba neka informacija ako nešto nisam sigurna, ne možemo nać nigdje po internetu onda zovem njih da nas upute u to.“ (Z5)

Treba podići svijest o tome da su udruge ključne organizacije kada je riječ o obrazovanju učenika s oštećenjem vida, njihovom razvoju i socijalizaciji, pa tako i o tome da je jednom godišnje vrlo rijedak kontakt s udrugom slijepih. Dio odgovornosti za taj problem snose i roditelji. Često ili nemaju vremena ili volje za kontakt s udrugom. U nekim slučajevima roditelji smatraju i da bi njih trebalo obavještavati o svemu na što imaju prava. s jedne strane mogu razumjeti takav stav. Budući da su članovi udruge slijepih smatraju da je njihova dužnost neprestano ih osvještavati o novostima. I dok to i

jest zadaća udruge, zadaća roditelja je da brinu o dobrobiti svog djeteta i da samim time i samostalno zatraže neku informaciju ili pomoć.

Još jedan od problema jest taj da kada se i organiziraju radionice, druženja,, predavanja ili bilo koji drugi oblik zajedničkog druženja osoba s oštećenjem vida ili njihovih roditelja, nemaju svi mogućnost doći. Jedan od problema jest i nedostatak vremena. Znamo da su djeca danas zatrpana brojnim izvannastavnim aktivnostima i školskim obavezama pa je s jedne strane i razumljivo da u slobodno vrijeme nemaju volju ići u Udrugu slijepih na neku radionicu no upravo je ta aktivnost druženja s osobama odnosno drugom djecom koja su u istom problemu ili čak i u gorjoj situaciji, djetetu može pomoći u percepciji samog sebe, u socijalizaciji, podizanju samopouzdanja, poboljšati mu kvalitetu života, a samim time i obrazovanja. No to je aktivnost koja nema fizički ili materijalni pokazatelj napretka ili izvrsnosti djeteta i čini mi se da se ponekad izuzetno zanemaruje radi nekih drugih važnijih aktivnosti. Zato je izuzetno važno stvoriti komunikaciju i odnos s roditeljima u kojem će se oni osjećati pozvano i dobrodošlo, tako da će na kraju sami htjeti dolaziti i dovoditi svoje dijete. Treba im isto tako ukazati na važnost koju takva druženja imaju za njihovo dijete.

U Varaždinskoj županiji situacija je mnogo složenija nego u Zagrebu i zagrebačkoj županiji gdje ipak postoji organiziran javni prijevoz do određenih mjesta. U Varaždinu i Varaždinskoj županiji toga i nema. Stoga neki ljudi koji bi možda i htjeli, koji su izuzetno zainteresirani i obožavaju provoditi vrijeme u Udruzi, ne mogu doći do tamo ako ih netko ne odvede i vrati kući. Također, uz sve dnevne obaveze koje preuzimaju svakodnevicu svakog odraslog čovjeka, pomalo je nerealno očekivati da će član obitelji dovesti dijete, pričekati ga koji sat i dovesti kući. Tu se opet vraćam na problem umanjivanja vrijednosti takvih druženja. Kada se radilo o nekoj sportskoj ili bilo kojoj drugoj aktivnosti vjerojatno bi to bio manji problem. Udruga slijepih Varaždinske županije zbog toga nudi pomoć videćeg pratitelja koji je na raspolaganju svakom članu Udruge u trenutku kad mu treba pomoć u obavljanju bilo koje svakodnevne aktivnosti ili ako mu jednostavno treba društvo jer se osjeća usamljeno.. udruga ima dvije videće pratiteljice koje naravno ne mogu pokupiti sve članove koji žive u okolnim selima kako bi došli svi zajedno na jedno druženje pa se opet vraćamo na problem nemogućnosti dolaska u udrugu.

Aktivnosti udruga slijepih

Intervjuima koji su provedeni u sklopu ovog istraživanja možemo zaključiti da i Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga slijepih Zagreb, svojim članovima nude i provode prilično slične aktivnosti. Barem kada je riječ o obrazovanju učenika s oštećenjem vida. I jedna i druga udruga nude pomoć u obliku novčanih donacija, pomoći pri ostvarivanju prava na pomagala, kao i sva ostala prava te organiziraju projekte koji se tiču senzibilizacije okoline učenika s oštećenjem vida, odnosno njegovog razreda. I Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga slijepih Zagreb nude različite oblike zajedničkog druženja i u obliku nekih sportskih igara poput šaha ili pikada, te planinarenja, izleta i slično.

U jednoj i drugoj udruzi ne organiziraju često druženja i radionice koje bi pomogle u podizanju kvalitete obrazovanja učenika s oštećenjem vida. Radionice i projekte koje organiziraju i jedna i druga udruga vezane su većinom za senzibilizaciju drugih učenika u razredu koji pohađa dijete s oštećenjem vida.

„Pa ne baš ono ciljane dakle nije nam to ciljani projekt nego unutar nekog projekta koji možda upravo je pod temu širenje mreže, širenje informacija, amm dakle upoznavanje građana ili javnosti s postojanjem sljepoće i slijepice djece i tako. I tako kroz onaj dio su zapravo provučene i te mogućnosti je l' vezano za realizaciju i širenje mreže podrške. Al da bi dobili volontere na neki način koji su onda svojevremeno bili podrška i djeci. Evo recimo imali smo studente kao što ih i danas imamo amm tijekom godine i onda nam studenti ukoliko i roditelj sam kaže da bi volio imati nekog volontera za svoje dijete ja onda negdje osiguram kroz naše izvore jednog studenta, studenticu koji onda s našim članom pokušava je l' neko slobodno vrijeme iskreirati evo to smo imali sad u ovom zadnjih možda dvije tri godine nema ali evo to ne znači da neće biti možda već sljedeće.“ (Z2)

Integracija je širok pojam koji između ostalog uključuje i pokušaj stvaranja zajedništva među učenicima u razredu (Zrilić, 2012), na način da se pomogne svim učenicima u razredu da se prilagode i prihvate jedni druge. Tu važnu ulogu igraju projekti i radionice čiji je cilj senzibilizacija okoline i upoznavanje sa potrebama i mogućnostima slijepih i slabovidnih, te načinima kako im se može pomoći. U Varaždinskoj županiji navode kako se radionice i projekti koji se provode za učenike s oštećenjem vida najčešće provode u cilju senzibilizacije okoline o učeniku s oštećenjem vida, njegovim potrebama i načinu na koji mu se može pomoći:

„Da, i ti projekti se uglavnom znači... njihov osnovni cilj je senzibilizacija djece i po vrtićima i po školama, osnovnim i srednjim u našoj županiji kroz edukativne materijale kroz radionice kako bi zapravo osvjestili što je to sljepoća i da je to zapravo vrlo lako se može dogoditi da se osoba s oštećenjem vida nađe među njima i da znaju u tom trenutku na koji način postupati“ (V1)

No problem je i u tome što se i aktivnosti takvog tipa provode vrlo rijetko. Možda jednom ili dva puta u godini. Djecu je potrebno podsjetiti na takve stvari, da ih je potrebno češće podsjetiti na to da u njihovom razredu postoji netko tko je možda malo drugačiji po svojim mogućnostima, da zbog toga treba određenu količinu pomoći i podrške djeca koja su u dobu adolescencije to često mogu zaboraviti i smetnuti uma. Ne namjerno, naravno. I ta se druga djeca naravno razvijaju i potrebno im je pružiti informacije o različitosti ljudi koje mogu sreći i u školi ali i u svakodnevnom životu, potrebne su radionice i aktivnosti koje ne samo da će im pomoći osvijestiti da u njihovom društvu postoji netko s oštećenjem vida koje je potrebna njihova pomoć, nego i radionice i aktivnosti koje će omogućiti svim učenicima da se međusobno poštuju, zbliže i prijatelje. Takve radionice bi se, možda trebale provoditi barem jednom u polugodištu, barem po mom mišljenju. Djeca s oštećenjem vida ponekad ni ne mogu naći prijatelja u razredu, nekoga s kime se vole družiti i tko se voli družiti s njima. Neki često imaju osjećaj da su na teret drugima ili da se nitko ne želi družiti s njima jer su drugačiji. Također, česta percepcija djece bez teškoća jest da se učenicima s oštećenjem vida, a pogotovo slabovidnim učenicima popušta, pa s time dolaze i razne optužbe, nagađanja i provokacije koje umanjuju

samopouzdanje učenika s oštećenjem vida i njegovu želju da se uklopi. Zbog toga je učestalost provedbe aktivnosti koje se provode u školama izrazito mala te da od provedbe takvih radionica jednom ili dvaput u periodu osnovnoškolskog obrazovanja djeteta i nema baš neke koristi. Djeca zaborave. Pogotovo adolescenti. Treba ih podsjećati. Problem je ovdje opet u umreženosti državnih institucija i organizacija civilnog društva. Osnovne škole kao ustanove, učitelji i ostali obrazovni djelatnici nisu skloni tome da se obraćaju udruzi za pomoć, savjete ili u bilo kojem drugom slučaju. Problem je u tome što ne znaju svi učitelji kako pristupiti djetetu s posebnim potrebama općenito, pa tako i učeniku s oštećenjem vida.

Kao organizacija koja s bavi upravo osobama s oštećenjem vida, udruga slijepih ima ključnu ulogu kada je riječ o obrazovanju učenika s oštećenjem vida jer mu može pružiti podršku, pomoć i dozu sigurnosti i samopouzdanja, a isto to može pružiti i svoj njegovoj okolini koja igra veliku ulogu u razvoju i obrazovanju djeteta s oštećenjem vida.

Udruga nema dovoljno sredstava da bi samostalno pomogla svakom od učenika. Stoga veliku ulogu igra upravo ta umreženost dijelova društva, komunikacija, međusobna suradnja kako bi se poboljšala kvaliteta života pa tako i obrazovanja učenika s oštećenjem vida.

Udruga slijepih Varaždinske županije jest manja što se tiče broja članova općenito, broja učenika s oštećenjem vida, te pokriva manji prostor Republike Hrvatske, no nikako nezaostaje za Udrugom slijepih Zagreb. osim veličine i broja članova nisam primijetila puno drugih razlika prilikom promatranja ovih dviju Udruga.

Jesu li pokriveni svi učenici?

U udruhu slijepih članovi se primaju s obzirom na postotak ostatka vida. Udruga slijepih Varaždinske županije broji 180 članova. U Varaždinskoj županiji, sudeći prema popisu stanovništva iz 2011. godine, u Varaždinskoj županiji je živjelo 1429 osoba s oštećenjem vida. Od ukupnog broja tih osoba njih trideset i dvoje u starosti je od pet do devet godina, a njih trideset i petero od deset do četrnaest godina, što znači da se u Varaždinskoj županiji tada nalazilo sedamdeset i sedam učenika s oštećenjem vida u koji

su ili u osnovnim školama. Udruga slijepih tada je također brojila otprilike sto osamdeset članova.

Udruga slijepih Zagreb u to je vrijeme brojila oko 1200 članova. U Zagrebačkoj županiji i Gradu Zagrebu 2011. godine bilo je 7 367 osoba s oštećenjem vida. Od tog broja njih je 102 bilo je u dobi od pet do devet godina, a njih 172 u dobi od 10 do 14 godina. Dakle u Gradu Zagrebu zajedno sa Zagrebačkom županijom 2011, godine bilo je 274 učenika s oštećenem vida.

Usprkos ovim brojkama, teško je odrediti jesu li, i koliko je učenika zakinuće za članstvo u udruzi slijepih, budući da se iz popisa stanovništva ne može pročitati koliko je od tih učenika u redovnim osnovnim školama te koliko njih ostvaruje potrebne uvjete za učlanjenje u udruhu slijepih.

U udruhu slijepih osoba se može učlaniti na temelju ostatka vida koji procjenjuje oftalmolog. Naravno, nisu sve osobe s oštećenjem vida članovi udruge slijepih, pa je zbog toga izrazito korisno da udruha neprestano informira o svojim aktivnostima kako bi ljudi koji nisu njihovi članovi imali priliku upoznati se s radom udruge, steći uvid u prava koja se nude ili pak postali članovi udruge slijepih ukoliko imaju za to potrebne uvjete.

Mehanizmi informiranja

I u Udruzi slijepih Varaždinske županije i Udruzi slijepih Zagreb navode kako imaju članove svih dobnih skupina te da je veliki izazov postići da svi budu jednako dobro informirani o svim aktivnostima, događanjima ili pak projektima.

„Pa znači koristimo društvene mreže, koristimo naše mrežne stranice, znači imamo web stranice.. Način na koji to radimo znači za ljude koji nemaju informatičku pismenost, na način da šaljemo pisane obavijeti nekoliko puta godišnje, telefonom, direktno znači kada članovi dolaze vezano za neku svoju drugu potrebu u Udruhu, na nekakvim javnim događanjima di su prisutni svi pa je moguće to napraviti i na nekakvim našim aktivnostima gdje se skupi više članova“ (V5)

„Da. Tu je najveći izazov to što imamo članove od tri do sto godina i što moramo koristiti sve one lance obavješćivanja amm mailing lista nam nije dovoljna. Imamo u mailing listu, web stranicu Facebook, snimamo obavijesti na telefonsku sekretaricu baš zbog starijih ljudi koji nazovu pa to sve preslušaju. Imamo časopis, vidici, koji se zvučno amm snima i dostavlja.. taka ti moram reći moramo sve koristiti.. skoro i goluba listonošu.“ (Z1)

Web stranica izvrstan je mehanizam informiranja kojim se može doprijeti do velike skupine ljudi i proširiti informaciju na veliki broj ljudi koji ju trebaju čuti ili bi im bila korisna.

Udruga slijepih Zagreb kao i udruga slijepih Varaždinske županije ima članove svake životne dobi, od potpuno male djece pa o starijih osoba. Kako bi uspješno informirala sve njih koristi se različitim mehanizmima informiranja.

Udruga slijepih Varaždin koristi pozive, komunikaciju jedan na jedan, mailing liste te informiranje putem internetske i Facebook stranice.

„Pa članovi obično dolaze tu u udrugu i onda im dajemo sve informacije vezane uz prava aktivnosti i događanja, i nove aktivnosti koje provodi Udruga. Isto tak neki članovi, čak bi mogla reći, čak pedesetak šezdesetak članova koristi videću pratnju pa na taj način dobivaju informacije o događanjima i novostima. Također, informacije stavljamo na web stranicu amm obavezni smo zbog provedbe europskih projekata i informacije plasirati putem medija tako da i u novine stavljamo oglase.“ (V6)

Udruga slijepih Zagreb koristi iste takve mehanizme informiranja kako bi prenijeli informaciju svakom članu koji ju treba primiti. Mehanizmi informiranja koji se koristi prilagođeni su svakom članu individualno.

„Prije svega usmeno to bi ja prvo rekla. Iako naravno da sužen krug određenih dobivatelja informacija ali s obzirom da sam u poziciji upoznavanja novog člana sa budućim pravima koja zapravo može ostvarit kao član takve udruge i nekako moj neki prvi kontakt je da ih upoznam da ispočetka reguliramo sve ono što ie sama komisija, nakon, na samoj komisijisam ja s njima i nakon komisije dogovaram i dalje ih usmjeravam i motiviram na neke informacije na prava, kako do tih prava dakle imam tu ulogu da više sam možda na samom startu u kontaktu. I nakon kad prođe nešto i dalje ih informiram i putem telefona. Ili oni mene zovu najčešće. Mi inače kao svakom pojedinom članu zapravo šaljemo mailove putem telefona dakle na sekretarici se neke informacije šalju ili čak pismenim putem kad na godišnjoj bazi imamo neku veću aktivnost onda pozovemo putem pisma dakle na brajici svim članovima. Dakle mislim da prvu informaciju ako ne od tajnika ali od mene sigurno doe ili općenito od kolegica u udругu ako zovu opće brojeve. Ako je netko novi onda kolegice usmjeravaju na mene. I onda ih informiram o pravima koje imaju kao slijepe osobe. Dakle mislim da je telefon, neposredni kontakt, osobni dolazak amm za nove članove ili buduće članove prva informacija nakon toga slijedi zapravo informacije putem... putem rekli smo maila ili putem web stranice Facebook ili nešto slično.“ (Z2)

Osim komunikacije sa već postojećim članovima udругa, cilj je bio istražiti trude li se udругe proširiti glas o svom postojanju i doprijeti do ljudi s oštećenjem vida koji nisu njihovi članovi.

„Ne radimo to direktno da se oglašavamo prema osobama bez ostatka vida koji nisu naši članovi, nego na način kad god na neki način istupamo u javnosti postoji dostupnost informacija.“ (V6)

Oblici pomoći koje nude udruge

Kada razmislimo o svakoj od ovih udruga i uzmemo u obzir prostor na kojem djeluje, dođemo do usporedbe Varaždinske županije i Grada Zagreba te Zagrebačke županije. Na prvi pogled vjerovatno bi većina ljudi zaključila da Udruga slijepih Zagreb ima mnogo više sredstava i mogućnosti pomoći svojim članovima od Udruge slijepih Varaždinske županije. Nakon provedenih intervjua došla sam do zaključka da tome ipak nije tako.

Oblici pomoći koje udruge nude u velikoj se većini poklapaju. Aktivnosti koje udruge provode se razlikuju u Zagrebu i Varaždinskoj županiji, no što se tiče pružanja pomoći i podrške, čini se da članovi u Varaždinskoj županiji nisu zakinuti zbog toga što su članovi manje udruge.

Udruga slijepih Varaždinske županije brine o svojim članovima i u velikoj mjeri brine o tome da su sva njihova prava ostvarena. U velikoj mjeri i sudjeluje u procesu ostvarivanja većine prava. videće pratiteljice odlaze nadležnim liječnicima ili u bilo koju ustanovu gdje je potrebno i moguće podići dokumente umjesto osobe. Iako gotovo deset puta manja, Udruga slijepih Varaždinske županije nije manja od udruge slijepih Zagreb i po svom radu. Dapače ide joj rame uz rame.

„Idemo na mogućnost usmjeravanja nekog problema ako postoji kamo usmjeriti naše članove jer to su situacije koje smo i mi sami prošli pa znamo već kako sustav funkcionira, do pružanja nekih edukacija ako jenekome potrebno. Na primjer učenje brajevih nota za nekog tko ide u glazbenu školu. Dajem sad samo primjer, primjera radi, do financijske podrške kroz organiziranje donatorskih večeri i različitih ovoga prikupljanja različitih donacija gdje se može dati nekakva stipendija jer svi vrlo dobro znamo da je zapravo život slijepih učenika teži i skuplji od školovanja prosječnog đaka koji dobro vidi.“ (V6)

U udruzi slijepih Zagreb poblize su am objasnili koje oblike pomoći nude:

„Pa u mjeri recimo ja bi rekla za ljetovanje, za amm za neko prije smo imali zimovanje, za nekakvu podršku kod svetog nikole amm eto kod ostvarivanja pomagala dakle treba im podrška da ne moraju možda sami roditelji ići kod svog oftalmologa nego to mogu rješavat putem nas. Mi nažalost nemamo neku radionicu ili neku drugu stvar koja bi bila ciljano za djecu bez obzira što imamo i informatičku učionicu gdje vježbaju odrasli ali nemamo z djecu.međutim računamo da s to nekako ipak provodi u neko provodi u nekakvoj ustanovi školskog tipa dakle gdje je ipak nešto organizirano za svakog đaka je. Dakle to sad evo smo možda malo u manjkavosti ali sve ostalo što god dakle se tiče prava i naših članova pokušavamo prenijeti svima a naravno sad je na roditelju koliko će iz toga izvući za svoje dijete.“ (Z2)

Još jedna prednost uključivanja udruga slijepih u proces integracije učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole jest upravo to što su djelatnici udruga ljudi koji su se i sami susretali s istim ili sličnim poteškoćama u svom obrazovanju. Zbog toga su izrazito osjetljivina njihove potrebe i probleme, te imaju jasniju sliku o tome što im treba i kako im najbolje pomoći od nekih drugih institucija koje se toliko nisu susretale s učenicima s oštećenjem vida.

Informiranost roditelja

Promatramo li proces integracije kroz ekološki model razvoja djeteta (*Bernstein i Cheah, 2006.*) vidjet ćemo da obitelj, vršnjaci i škola i ponekad i društvena klasa imaju najveću ulogu u razvoju i odrastanju djeteta. Obitelj odnosno roditelji nisu uvijek u mogućnosti, ili nisu voljni samostalno se informirati o tome na što njihovo dijete ima pravo. Tu dakako možemo uočiti koliku važnost udruge slijepih imaju u tom trenutku.

Društvena klasa i primanja te status roditelja, odnosno cijele obitelji svakako utječu na to koliko su roditelji u mogućnosti pružiti svom djetetu. Život i školovanje slijepo osobe, ili osobe s oštećenjem vida izrazito je skupo, pa je stoga izrazito bitno, pa čak i nužno da roditelji komuniciraju s udrugom, da se samostalno informiraju ali i da sama udruga uložiti trud i napor da informira roditelje o njihovim mogućnostima. Količina informacija koje roditelji primaju ne ovisi samo o angažmanu udruga. Ovisi i o drugoj strani, roditeljima. Prema saznanjima iz provedenih intervjua zaključujemo da je udruga slijepih najčešće ta koja kontaktira roditelje i pokreće bilo kakvu komunikaciju. Roditelji su ti koji zovi samo onda kada im treba neka od informacija vezano za ostvarenje nekog prava.

Komunikacija s roditeljima nije baš česta. I u jednoj i u drugoj udruzi sudionici navode kako s roditeljima komuniciraju barem jednom ili dvaput godišnje. Najčešće oko ostvarenja prava ili kad ih se poziva na godišnje druženje koje se održava krajem svake godine.

Na udruge slijepih često se gleda samo kao na organizaciju koja olakšava proces ostvarivanja prava i povlastica za osobe s oštećenjem vida, kao na organizaciju u kojoj se mogu informirati i saznati sve ono što im je važno. Udruga tako ima ulogu posrednika između svog člana i neke druge, više institucije ili pak organizacije. Udruge slijepih jesu, i mogu biti više od toga. Mogu biti mjesto gdje će učenici s oštećenjem vida moći upoznati ljude slične sebi i vidjeti kako se oni nose sa svojom situacijom što im može olakšati postupak prihvaćanja sebe samoga i stjecanja samopouzdanja ako s time imaju problema. Često učenici s oštećenjem vida nemaju veliki krug prijatelja u školama jer se smatraju ovisnima o drugima, jer smatraju da su drugoj djeci na teret budući da neke stvari ne mogu učiniti sami pa im treba pomoć. Upoznavanjem i druženjem s djecom sličnom njima mogu steći samopouzdanje koje će im pomoći u borbi sa svakodnevicom u školi, pomoći im da se osjećaju prihvaćeno i kao ravnopravni član skupine. ako pak ne dođe do toga da se osjećaju tako u razredu, imat će mjesto gdje će se uvijek moći tako osjećati. Stoga je izrazito važno da dijete određeno vrijeme provodi i s ostalim članovima udruge slijepih. Bilo sa svojim vršnjacima ili starijim osobama, da prisustvuje radionicama i druženjima koja udruge organiziraju. Smatram da je druženje s osobama s oštećenjem vida vrlo važna socijalizacijska komponenta za svako dijete, a posebno za dijete koje nema dovoljno dobro razvijene socijalizacijske vještine ili nema samopouzdanja i zatvara se u sebe.

Suradnja sa školama

Prema ranije spomenutom ekološkom modelu (Bernstein i Cheah, 2006.) osnovne škole temeljne organizacije za razvoj svakog djeteta, pa tako i djeteta s oštećenjem vida. Njegov obrazovni, ali i socijalizacijski proces ipak se u mnogočemu razlikuje od odgojno-obrazovnog procesa djeteta bez teškoća u razvoju. Ne samo da su takvoj djeci potrebna pomagala koja će njihovo svakodnevno praćenje nastave podići na razinu ostale djece, potreban im je i drugačiji pristup. Važno je također i senzibilizirati razred, ali i ostalu djecu i profesore u školi. Sljepoća, odnosno slabovidnost, teškoća je koju se ne može primijetiti na prvi pogled, poput primjerice neke teškoće zbog koje je dijete primarno sjediti u kolicima. Zbog toga često djeca, ali i okolina općenito nije svjesna toga da u njihovoj blizini postoji osoba s teškoćama kojoj je potrebna njihova eventualna pomoć ili je samo potrebno pripaziti na kretanje u blizini te osobe kako ne bi došlo do nepoželjnih situacija.

Na temelju iskustva primijetila sam da i neki od učitelja također imaju problema pri komunikaciji i ophodnji s učenikom s oštećenjem vida. Iako jesu kvalificirani i školovani za ono što rade, učitelji bi redovito trebali prisustvovati različitim usavršavanjima, s pomoću kojih će širiti svoje znanje i nadograđivati svoje sposobnosti. Poučavanje učenika s oštećenjem vida razlikuje se na neki način od poučavanja ostalih učenika bez teškoća. Treba obratiti pažnju na vrijeme koje je potrebno djetetu da riješi zadatak, položaj sjedenja, način obrade i prikazivanja sadržaja s ploče i ostale slične aspekte na koje možda ne obraćaju pažnju kada poučavaju učenike bez teškoća. Neki učitelji stoga nisu sigurni kako postupati i poučavati slijepog ili slabovidnog učenika, pa je stoga komunikacija s udrugom slijepih njihove županije ključna. Udruge su svojim radom posvećene isključivo osobama s oštećenjem vida te bi svakako suradnjom s osnovnim školama mogle pomoći u usavršavanju učitelja, učenika, i drugih odgojno-obrazovnih djelatnika,

Ono što me pomalo iznenadilo bila je činjenica da niti Udruga slijepih Varaždinske županije, niti Udruga slijepih Zagreb ne komuniciraju i ne surađuju na redovnoj bazi s osnovnim školama koje pohađaju njihovi članovi. Komunikacija između

udruga i osnovnih škola u Varaždinskoj županiji odvija se najčešće prilikom organizacije nekih projekata u školi, ili ako se u nekom od razreda nalazi učenik s oštećenjem vida i u tom smislu postoji neki problem.

Kako navode neki od sudionika iz Varaždinske županije, često se događa, pa tako i u slučaju njihove Udruge, suradnja s osnovnim školama odvija se rijetko, i to većinom onda kada je školi potrebna pomoć, kada se škole jave udruzi da postoji neki problem.

„Pa to je bilo jedanput dvaput godišnje. A vezano za pomagala za djecu ili vezano za Božićne darove. Možda je to bilo u suradnji sa školama, mene još tu onda nije ni bilo. Ali većinom je to bilo u vezi pomagala ili vezano za tiskovine na brajici ili pa tak oko Božića kad su išle donacije za učenike.“ (V1)

„Paa kolko se sjećam mi smo u njihovim školama imali radionice o pristupu slijepim osobama. Imali smo jednog člana iz Kućana. Kolko se sjećam, mislim da je i njegova škola u Kućanu sudjelovala. Vrčić znam da je, a mislim da smo odradili jedan ili dva razreda u njegovoj školi.“ (V2)

No jedan je sudionik uputio nas je na nedavni događaj kada su učitelji iz jedne od Varaždinskih osnovnih škola samoinicijativno došli u Udrugu slijepih Varaždinske županije u želji da ih se uputi u život i obrazovanje slijepih učenika i educira ih o brajevom pismu.

„Imaju neki projekt i došli su kod nas u Udrugu znači da ih malo upoznamo sa radom naše Udruge, da im malo pokažemo brajevo pismo, da im damo neke amm...brošurice, edukativne materijale, da im pokažemo pomagala, da ih upoznamo sa svim sadržajima znači kojih se dotiče sljepoća, ali s druge strane i naši projekti idu prema tome da obilazimo škole u našoj županiji kad smo za to u finsncijskoj mogućnosti, isto tak da štamujemo edukativne materijale u smislu kako voditi slijepu osobu amm u bilo kojoj situaciji, kako pristupiti slijepoj osobi,

upoznati ljude s tim što je to bijeli štap, da probaju sami iskusiti s povezom na očima kako je to sljepoća.. radimo isto stvari i sa djecom predškolske dobi ne.. Tako da to kod nas već šest sedam godina tako funkcionira.“ (V6)

Kada je problem već nastao, možda je već kasno za intervenciju. Određeni oblik štete već je učinjen. Zašto čekati da nastane problem?

Kako saznajemo, osim što Udruge slijepih Zagreb surađuju s osnovnim školama tek onda kada postoji neki problem, suradnja se odvija i na informativnoj bazi. Najčešće kada su u pitanju prava ili neki drugi oblici pomoći za učenike s oštećenjem vida.

„Pa sa osnovnim školama ne previše ali tijekom godine jesu bili nekih par susreta koje su imali recimo naši volonteri i naša neka od osoba zna postojati djelatnica koje su išle u prezentaciju o sljepoći općenito, nekakvih prava vezano za sljepoću, način kretanja sa slijepom osobom, sa štapom, s pesekom su čak dolazili.. stvar je u tome da se na nekakvoj godišnjoj potrebi jednom do dva puta po meni kad se ide u osnovnu školu da bi se prezentiralo o sljepoći. Evo to je recimo sa školom.“ (Z1)

Sudionik su se dotaknuli i provođenje radionica o čitanju i pisanju brajevog pisma koje je provodila Udruga slijepih Zagreb koje su izrazito korisne i za slijepe učenike kao i za učenike s ostatkom vida koji se služe crnim uvećanim tiskom:

„Povremeno surađujemo na način da im pružamo podršku kad nam se obrate sa određenim ammm pitanjem za savjet, ammm, ne znam, kako nešto radit sa osobom s oštećenjem vida i na način kad odlazimo na te škole sa radionicama kako pristupiti, kako pomoć slijepoj osobi. Imali smo radionici i predavanja o brajici ali ne namećemo ih nego čekamo da nam se škole jave na jedan fin i obziran način. Ne želimo se nametati.“ (Z2)

One su od izrazite važnosti, budući da je brajevo pismo, pismo kojim se služe sve slijepe i neke slabovidne osobe. Zbog toga bi i učitelji također trebali biti upoznati s njime i naučiti ga kako bi im se olakšala komunikacija i suradnja s učenikom s oštećenjem vida koji se nalazi u razredu. Za djecu bi takve radionice također bile vrlo zanimljive, uz to što su naravno i edukativnog karaktera. Naučili bi nešto novo i interesantno što bi ih zaintrigiralo i na neki način zainteresiralo za učenika s oštećenjem vida, povezalo ih s njim te tako možda i spriječio nastajanje jaza među njima.

U Udruzi slijepih Varaždinske županije navode kako je suradnja s osnovnim školama redovita bez obzira na to nalazi li se neki od njihovih članova u osnovnoj školi ili ne. Radionice koje se provode su one pomoću kojih se nastoji senzibilizirati učenike i upoznati ih s činjenicom da će se, ako već nemaju učenika s oštećenjem vida u svom razredu, nekada naći u situaciji ili interakciji sa slijepom ili slabovidnom osobom. Pomoći im da shvate kako one funkcioniraju te kako im mogu pomoći.

„Mi smo surađivali općenito sa osnovnim školama ali uvijek smo stavljali naglasak na osnovne škole u kojima su naši članovi bili učenici i to na način da smo nastojali produbiti nekakvu edukaciju o ajmo reći osvještavanja i senzibilizacije djece za svoje slijepe prijatelje u razredu. Pratili smo napredak i ako je trebala kakva tehnička pomoć onda smo se uključili ili konkretno mi ili uključivanjem Hrvatskog Saveza slijepih ako je nadilazilo naše mogućnosti ili Vinko Beka ili neke druge institucije“ (V6)

Izrazito je važno kod djece osvijestiti postojanje osoba s teškoćama u razvoju pa tako i slijepih i slabovidnih osoba, upoznati ih s njima na zabavan, zanimljiv i edukativan način koji je prikladan njihovoj dobi. Tako će se barem malo smanjiti mogućnost diskriminacije ili nepoštovanja osoba s oštećenjem vida.

Sudionik koji je roditelj učenika s oštećenjem vida tako navodi kako se nerijetko događalo da je od strane učitelja, drugih stručnih osoba i odgojno-obrazovnih djelatnika bilo rečeno kako problemi i poteškoće u učenju, praćenju nastave i radu nisu posljedica teškoće nego lijenosti djeteta:

„Naravno, i nepovjerenje što ona može što ne može. Ammm jer ammm kao ammm ona se snalazi. Mi smo nju dosta integrirali od, od rane intervencije i toga u svemu tako da puno toga morate dokazivat dodatno. Sad... ako hoćete ono primjerice ona to može al lijena je.. doslovce.citiram: lijenost a ne teškoća je l'. Iskreno. Tako a ne znam što bi još sad da skratim da ne idemo u nekakvu ali dugo je to trebalo dok dok se došlo do da se ipak vjeruje kad se shvatilo da je ipak dijete dosta toga ne može.“ (Z5)

Iako roditelj ovdje smatra da je njegovo dijete dobro integrirano, sudeći po primjeru koji daje vidi se da se djetetu škola nije dovoljno posvetila što možemo zaključiti ako umemo u obzir da integracija podrazumijeva da se djetetu omoguće sve odgojne, obrazovne i metodičke mjere koje bi mu pomogle u savladavanju svakodnevnih školskih zadataka (Sekulić-Majurec, 1988).

Tu ponovo dolazimo do ranije spomenutog problem umreženosti, odnosno neumreženosti institucija i organizacija hrvatskog društva. Kao da se na udruge kao dio civilnog društva ne obraća dovoljno pažnje u svakodnevnom govoru i djelovanju. Ne uzima se u obzir suradnja s njima. No kada se javi problem, slijepi i slabovidni se najčešće šalje baš u udruge slijepih i tek tada se uspostavlja komunikacija. Vidjeli smo da je isti problem i sa školama. Udruge se ne žele nametati školama, a škole ne traže suradnju od udruge, pa do suradnje često ni ne dolazi.

To je problematično budući da vjerujem da udruge slijepih imaju čak i ključnu ulogu za školovanje učenika s oštećenjem vida, to jest, mogle bi imati kada bi se iskoristio njihov puni potencijal i ukazalo im se na važnosti koju imaju. Žaloso je što se na udruge slijepih gleda samo kao na organizacije koje imaju informativnu ulogu, pružaju pomoć i pomažu riješiti određene probleme.

Samim time ponovo se vraćamo na problem umreženosti. Iako su ovdje vidljive neke razlike u radu Udruge slijepih Varaždinske županije i Udruge slijepih Zagreb, čini se da je problem u mjestu, odnosno sjedištu udruge. Problem je u umreženosti institucija i organizacija koje su povezane učenicima s oštećenjem vida – udruge slijepih i škole. Saznali smo kako se udruge ne žele nametati, no smatam da je potrebno podići svijest u školama, među profesorima, učiteljima i drugom odgojno-obrazovnim djelatnicima o tome da udruge slijepih mogu biti vrlo važna komponenta u životu učenika s oštećenjem vida. Suradnja sa školama mogla bi dovesti do jasnijeg razumijevanja učenika s oštećenjem vida, njegovih potreba i načinima kako mu se može olakšati i podići kvaliteta obrazovanja.

Integriranost učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole

Na pitanje smatraju li da je njihovo dijete dovoljno dobro integrirano u redovnu osnovnu školu roditelji su ponudili različite odgovore. Iako su svi roditelji naveli da smatraju da je njihovo dijete dobro integrirano u redovnu osnovnu školu, jedan je roditelj naglasio da vjeruje da je to zbog njegovog vlastitog truda i napora.

Važnost udruge u obrazovanju učenika s oštećenjem vida jasno je vidljiva kod jednog roditelja koji kaže da bez pomoći udruge slijepih njegovo dijete ne bi imali ovako visoku kvalitetu obrazovanja. Udruga im je naime pomogla pri ostvarenju prava na pomagala koja su djetetu znatno olakšala svakodnevno praćenje nastave i izvršavanje školskih obaveza:

„Da.. sad ne bi to znala odgovoriti na to pitanje ali da pomogla je, da bez njih vjerovatno bi moža to i sporije išolo ili ne bi došli do nečega tak i da možda bi mu i teže bilo definitivno.“ (Z4)

Također, jedan je roditelj naveo kako udruga slijepih nije imala nikakvog utjecaja na obrazovanje njegovog djeteta. Iako je član udruge, nikada nije tražio bilo kakvu pomoć od udruge niti se potudio s njome ostvariti bilo kakvu suradnju.

„Nit tražim kakvu pomoć ni kakva pomagala. Pa ne znam šta će ubuduće. Dal će mi trebat il neće, ne znam. Ne, ne zato, ne znam jer ja jesam kažem sa Vinko Bekom i odvodio ga ustvari žena je odvodila jedno 4-5 godina tamo u vinko bek a u udrugu slabo. I dijete i ja i svi smo članovi udruge ali ništa nismo posebno“ (Z3)

Tema ovoga rada jest integracija učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole. Svi osim jednog sudionika slažu se s pretpostavkom da bi se po pitanju integracije trebalo učiniti mnogo više:

„Da naravno tu apsolutno treba se učiniti više i na tom razumijevanju samog pojedinog djeteta. Svako je dijete individua a sebe i smatram da mu se treba nat pristupi ti imat adekvatan stručni tim. Svaka škola. A i ona koja ima da malo više ide na edukacije jer nažalost i dok smo bili u predškolskom sustavu i sad u školskom ne vidim tu da je stručni tim.. ima tu empat... očito bog nedostatka edukacije i, i, i, i u svakom... svako je individua za sebe. Svako dijete ima svoje probleme, ali mora se ić jednostavno na edukaciju da bi nešto znali.“ (Z5)

„Pa to mislite, treba treba stvarno. Jer slijep čovjek je nešto što ne može sam i smatram da treba pogotovo djeci pomagati i udruga i svi. Sve organizacije. Amm da trebaju mnogo više da pomažu nego što se inače pomaže.“ (Z3)

S druge strane, sudionik 11 navodi kako integracija nije dobra za djecu s oštećenjem vida te kako im ona na neki načini i šteti:

„Nisam siguran da je integracija u redovni sustav po mom nekakvom iskustvu najbolji sustav koji postoji zato što sam ja prošao ajmo reći jedan zatvoreni, možemo to nazvat i getoizirani sustav. Znači Vinko Bek, u kojem smo bili po meni bolje pripremljeni za život nego većina ljudi koja prolazi danas kroz integraciju.“
(V6)

„U puno slučajeva ti imaš situacije da ti ljudi završe osnovnu školu mislim, sad ću malo banalizirati... a ne znaju si zavezati patike. I vrhunski su muzičari ili du odlični daci i ne znam što ali nemaju prijatelje, recimo kužiš. A recimo mi kad smo bili u Vinko Beku to ti je bilo jednostavno jedan, ja ću to nazvati jedan internatski oblik dvadesetčetverosatnog odgoja i obrazovanja u kojem si ti zapravo morao naučiti: slagati svoj krevet kao bombonjeru, i to svako jutro prije doručka očistiti sobu i kupaonu (mi smo sve to glancali), jedna grupa je svako jutro namještala za cijelu školu, a bilo je sto ljudi tad u školi u moje vrijeme, ammm kompletan pribor za doručak, druga za ručak i treća za večeru, imali smo puno izvannastavnih aktivnosti gdje smo mogli brusiti neke svoje tehničke vještine ili kakve su nas već interesirale.. tak da mislim da nas je taj sustav da je davao puno kvalitetniju pripremu za život slijepima nego što to danas radi integracija“
(V6)

Ovaj sudionik imao je priliku iskusiti i sustav integracije, kao i obrazovanje u Centru Vinko Bek i dao je pogled na integraciju koji se nije viđao kod niti jednog od ostalih sudionika.

Jasno je da se djeca osjećaju bolje i opuštenije kada su u krugu onih njima sličnih, kada se osjećaju prihvaćeni i shvaćeni. To je ono što bi trebao biti, i jest glavni cilj integracije, da učenici steknu sva potrebna znanja i vještine, uključujući i socijalne, koje će im pomoći i omogućiti im da normalno i kvalitetno žive u svakodnevnim situacijama nakon obrazovanja. A do tada, dok su još u sustavu obrazovanja cilj je pružiti im sve ono što je potrebno kako bi njihove šanse za uspjeh bile jednake drugim učenicima, a njihov put do tog uspjeha prilagođen u skladu s njihovim mogućnostima. Ponekad, u određenom

broju slučajeva to nije mogue postići pa se često učenici s oštećenjem vida integriraju primjerice samo u segmentu praćenja nastave i sadržaja, ali izostaje primjerice socijalizacijski segment, prilagodba prostora i slično. Ako promatramo situaciju na ovaj način u nekim je slučajevima bolje da se učenik školuje u specijaliziranoj ustanovi gdje će bez iznimke dobiti sve što mu je potrebno.

Uviđamo dakle da, iako se dvije udruge spomenute u ovom radu razlikuju prema broju članova i prostoru na kojem djeluju, ne razlikuju se mnogo u svom načinu djelovanja. I jedna i druga udruge djeluju u najboljem interesu svojih članova, a kako bi pomogli svojim članovima da ostvare svoja prava i pružili im potrebnu pomoć, udruge koriste iste vrlo slične postupke.

Što se tiče integracije učenika s oštećenjem vida u redovne osnovne škole, ona poprima sve veću pažnju i kako saznajemo sve se više sami roditelji angažiraju i trude saznati informacije koje bi djeci olakšali školovanje. U tim situacijama obraćaju se udrugama slijepih. Osim u tim situacijama, kako saznajemo komunikacija je vrlo rijetka. Uz to, roditelji navode da iako smatraju da su dobro upoznati s nekim od prava i mogućnosti za svoje dijete, nisu upoznati dovoljno dobro. Škole koje pohađaju učenici s oštećenjem vida udruge slijepih kontaktiraju vrlo rijetko. Samo u rijetkim slučajevima pokazuju interes za rad s učenicima s oštećenjem vida, i to najčešće onda kada dođe do nekog problema.

Udruga slijepih Varaždinske županije i Udruga slijepih Zagreb znatno se razlikuju s obzirom na broj članova i prostor na kojem djeluju. Međutim, obje spomenute udruge svojim članovima nude slične ili pak identične oblike pomoći i podrške, te organiziraju projekte i radionice sličnog tipa. Iako je ranije navedeno da obje udruge često surađuju s drugim institucijama koje su na bilo koji način uključene u život i obrazovanje osoba s oštećenjem vida, saznajemo da to nije uvijek tako, te da je međusobna povezanost institucija i organizacija civilnog društva vrlo loša. Stoga nije neobično da smo u nekoliko navrata naišli na situaciju da roditelj koristi samo pomoć Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek bez prevelike suradnje sa Udrugom. Roditelji koji češće surađuju s udrugom slijepih u jednoj od županija navode da im je pomoć udruge puno značila i na

određenčin utjecala na obrazovanje njihovog djeteta. Najčešće su se roditelji pri tome referirali na pomoć pri ostvarivanju prava na pomagala.

S druge strane suradnje ovih dviju udruga i škola koje pohađaju njihovi članovi svedena je na minimum. Škole se javljaju udrugama samo onda kada postoji neki problem, a udruge se ne žele nametati. Ipak, u Udruzi slijepih Varaždinske županije skupina učitelja s jedne od varaždinskih škola bile su zainteresirane saznati više o tome kako izgleda obrazovanje djeteta s oštećenjem vida i kako mu se može pomoći, iako se u njiovoj školi ne školuje niti jedan takav učenik. No tu se ponovo vraćamo na problem neumreženosti o kojem smo ranije govorili i koji bi kada bi se uspio riješiti mogao pomoći u tome da roditelji budu bolje informirani te da se kvaliteta obrazovanja učenika s oštećenjem vida koji su integrirani u redovni odgojno-obrazovni sustav podigne n najvišu moguću razinu.

Zaključak

Cilj integracije jest omogućiti svakom djetetu sve što im je potrebno za kvalitetno obrazovanje. To uključuje i prilagodbu prostora, sadržaja ili pak načina predstavljanja sadržaja te odvijanja nastave. Kada govorimo o integraciji učenika s oštećenjem vida, to najčešće uključuje potrebu za pomagalicama, uvećanim tiskom te dodatne individualne potrebe. Osim materijalnih potreba koje trebaju biti zadovoljene kako bi se osobama s oštećenjem vida omogućilo kvalitetno obrazovanje važno je takvim učenicima omogućiti i druge oblike podrške poput senzibilizacije okoline te informiranja roditelja učenika s oštećenjem vida kao i njihovih učitelja.

Takve oblike podrške učenicima s oštećenjem vida i njihovim roditeljima mogu pružiti udruge slijepih. U ovom smo radu istražili koliku ulogu Udruga slijepih Zagreb i Udruga slijepih Varaždinske županije imaju u obrazovanju učenika s oštećenjem vida koji su integrirani ili su bili integrirani u redovne osnovne škole u jednoj od ovih županija.

U Udruhu slijepih Zagreb spadaju osobe s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije, pa stoga djeluje na znatno većem području od Udruge slijepih Varaždinske županije koja djeluje samo na prostoru Varaždinske županije. Unatoč tome što je Udruga slijepih Zagreb znatno veća od Udruge slijepih Varaždinske županije, što se broja članova tiče, nakon ispitivanja djelatnika i roditelja obiju udruga, ne čini se da se razlikuju u kvaliteti djelovanja. I jedna i druga udruga imaju vrlo slične načine djelovanja i pomoći svojim članovima. Obje članovima nude pomoć pri ostvarenju prava na pomagala te bilo kojeg drugog prava, nude pomoć u obliku videće pratnje i slično. Također, radionice koje ove dvije udruge provode za učenike s oštećenjem vida koji su u sustavu redovnog obrazovanja u oba slučaja su najčešće radionice o tome kako pristupiti slijepoj osobi i kako joj pomoći, uglavnom su usmjerene na senzibilizaciju okoline.

Suradnja i kontakt s roditeljima u oba slučaja svodi se na svega dva, tri puta godišnje, najčešće je udruga ta koja kontaktira roditelje, osim ako roditelj ima problem ili treba neki savjet ili pomoć. Suradnja sa školama je minimalna. Škole se rijetko javljaju, a udruge se ne nameću zbog financijskih razloga. U Udruzi slijepih Varaždinske županije spomenuli interes jedne škole za način obrazovanja slijepih i Udruga je pristala na suradnju. Osim toga, obje udruge provode radionice u osnovnim školama kako bi

senzibilizirali i podsjetili djecu i učitelje o tome da se u njihovoj okolini nekada može naći i slijepa osoba i naučili ih kako se ponašati u tom trenutku. Važno je podsjećati na pozitivne aspekte neke situacije te poticati pozitivne reakcije kako bi bilo manje prostora da se okolina, a pogotovo drugi učenici fokusiraju na negativno.

Pomoć Udruge slijepih Zagreb i Udruge slijepih Varaždinske županije, kako kaže većina intervjuiranih roditelja bila je bila vrlo važna za njih i njihovo dijete, posebno kada je u pitanju ostvarivanje prava na pomagala. No, navode i to kako smatraju da nisu dovoljno dobro upoznati sa svojim pravima. Tu je krivnja obostrana. Jednako kao što bi udruge trebale informirati svoje članove, oni bi trebali i sami pokazati interes i samostalno se informirati.

Problem koji su spomenuli neki od sudionika jest loša umreženost organizacija civilnog društva i državnih institucija, smatrajući da bi ona znatno podigla kvalitetu pomoći i podrške slijepim i slabovidnim osobama, pa tako i učenicima. Saznali smo kako se događa da državne institucije ljude koji traže pomoć prvo šalju u udruhu slijepih. Udruge su tako često percipirane kao organizacije koje nude pomoć i podršku u bilo kojoj situaciji pa stoga roditelji zbog neznanja i neinformiranost smatraju da im je udruha dužna ispuniti sve potrebe. Stoga je važno osvijestiti ulogu i važnost udruha slijepih u našem društvu i u životu učenika s oštećenjem vida. Trebalo bi također odrediti ulogu svih drugih institucija koje sudjeluju u procesu odgoja i obrazovanja učenika s oštećenjem vida koji su integrirani u redoviti sustav kako bi njihovi roditelji i sve druge osobe s oštećenjem vida znale kome se obratiti u određenoj situaciji.

Literatura

1. Ameratunga, S. (2005). Disability counts - or does it?. Guest editorial, *Inj Prev*, 11, 129-130
2. Bernstein, M. H. i Cleah, C. S. L. (2006), *The place of „Culture and Parenting“ in the ecological contextual perspective on developmental science*; U: Rubin, K. H. i Chung, O. B. (ur.) *Parenting beliefs, behaviors and parent-child relations: A cross-cultural perspective*, New York: Taylor and Francis Group (str 3-33)
3. Bežovan, G., (2005), *Civilno društvo*; Zagreb, Nakladni zavod Globus
4. Bežovan, G., (2009), *Civilno društvo i javna uprava kao dionici razvoja kombinirane socijalne politike u Hrvatskoj*; 9(2), str. 355-391
5. Carney, S., Engbretson, C., Scammell, K., Sheppard, V., (2003), *Teaching students with visual impairments; A guide for the support team*; Dostupno na: <http://www.sasked.gov.sk.ca/k/pecs/se/publications.html>
6. [Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“](https://www.coovinkobek.hr/) <https://www.coovinkobek.hr/>
7. Freeman, F., i sur. (1997), *Care of patient with visual impairment (Low visio rehabilitation)*, St. Louis, American Optometric Association
8. Fazi, E., Smith, J. (2007) *Civilni dijalog*; EU Civil society group; Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske
9. Hrvatski savez slijepih <https://www.savez-slijepih.hr/>
10. Kostelnik, M. J., Onaga, E., Rohde, B., Whiren, A. (2004), *Djeca s posebnim potrebama : priručnik za odgajatelje, učitelje i roditelje*, Zagreb, Educa
11. Krampač-Grljušić, A., (2017), *Učenici s teškoćama u redovitom školskom sustavu : priručnik za učitelje razredne nastave*, Zagreb, Školska knjiga
12. Massof, R.W. (2006). Low vision and blindness: changing perspective and increasing success. *Braille Monitor*, Dostupno na: <https://nfb.org/images/nfb/publications/bm/bm06/bm0610/bm061005.htm>
13. Matančević, J., Bežovaj, G, (2013), *Dometi i ključni čimbenici razvoja civilnog društva u Hrvatskoj temeljem tri vala istraživanja*, Revija za socijalnu politiku, 2081, str. 21-40
14. Mesić, M. (1991), *Civilno društvo i postsocijalizam*; Revija za sociologiju, Zagreb., Vol 22, br 2: str. 307—314

15. Mustać, V., Vucić, M., (1996), *Rad su učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoj školi – priručnik za prosvjetne djelatnike*; Zagreb, Školska knjiga
16. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva: <https://zaklada.civilnodrustvo.hr/>
17. Paglinawan, A. C. i sur., (2017), *Detection of three visual impairments: strabismus, blind spots, and blurry vision in rural areas using raspberry pi by implementing hirschberg, visual field, and visual acuity tests*, School of Electrical, Electronics, and Computer Engineering Mapúa University, Philliphines; Dostupno na: <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=8269550>
18. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (Narodne Novine, br. 24/15)
19. Sekulić-Majurec, A., (1988), *Djeca s teškoćama u razvoju u Vrtiću i školi*, Zagreb, Školska knjiga
20. Statut Udruge slijepih Varaždinske županije
21. Statut Udruge slijepih Zagreb
22. Thompson, J. (2015), *Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama*,; Zagreb, Educa
23. Tiflotehna <http://www.tiflotehna.hr/pomagala.htm>
24. Udruga slijepih Zagreb <http://udruga-slijepih-zagreb.hr/>
25. Udruga slijepih Varaždinske županije <http://usvz.hr/projekti/>
26. [VanDyck, C. K. \(2007\) *Concept and Definition of Civil Society Sustainability*; Centar for strategic international studies, Human rights institute](#)
27. Varaždinska županije: <http://www.varazdinska-zupanija.hr/novosti/iz-zupanije/predstavljen-europski-projekt-udruge-slijepih-vara%C5%BEinske-%C5%BEupanije/>
28. [Vidaček, I. \(2016\), *Udruge u Republici Hrvatskoj*; Vlada Republike Hrvatske, Ured za udruge](#)
29. Vuletić, G., i sur. (2016), *Quality of life in blind and partially sighted people*, JAHS 2(2) str. 101-112,
30. Zakon o udrugama (Narodne novine, br. 74/14)
31. Zrilić, S. (2012), *Uloga pedagoga u integriranom odgoju i obrazovanju*; Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru; 7(1), str 89-100

Prilozi

Prilog 1:

Protokol intervjua za djelatnike i volontere

1. Koliko članova ima Vaša udruga?
2. Koliko Vaših članova je u osnovnoj školi?
3. Koliko često surađujete s osnovnim školama koje pohađaju Vaši članovi? Na koji način?
4. Koliko često komunicirate s roditeljima tih učenika?
5. Koliko često Udruga kontaktira roditelje i učenike oštećena vida?
6. Koliko često oni kontaktiraju Udrugu?
7. Na koje načine nastojite informirati svoje članove o novostima, događajima i njihovim pravima?
8. Nastojite li informirati osobe s oštećenjem vida koje nisu Vaši članovi o postojanju Udruge i aktivnostima koje provodi?
9. Koliko često ažurirate svoje internetske stranice?
10. Koliko ste upoznati s potrebama svojih članova koji se školuju u redovnom sustavu?
11. U kojoj mjeri pomažete u ostvarivanju njihovih prava?
12. Organizirate li radionice ili projekte koji bi mogli pomoći u integraciji Vaših članova u redoviti odgojno-obrazovni sustav?
13. Koliki je odaziv na te projekte i radionice?
14. Imate li pristup pomagala za osobe s oštećenjem vida koja se nude?
15. Predstavljate li pomagala članovima?
16. U kojoj mjeri pomažete svojim članovima u ostvarivanju prava na pomagala? Kako?
17. Smatrate li da bi se trebalo učiniti više kada je riječ o integraciji učenika s oštećenjem vida u redovni sustav? Što?
18. Želite li nešto dodati? Imate li pitanja za mene?

Prilog 2:

Protokol intervjua za roditelje

1. Koliko dugo ste član Udruge?
2. Kako ste saznali za Udrugu?
3. Mislite li da ste dobro upoznati s pravima koja vaše dijete ima kao osoba s oštećenjem vida?
4. Kako ste stekli uvid u ta prava?
5. Koliko često komunicirate s udrugom?
6. Kontaktirate li vi nju, ili Udruga kontaktira Vas?
7. Posjećujete li internetske stranice Udruge?
8. Jeste li upoznati s pomagalima na koja Vaše dijete može ostvariti pravo?
9. Ako jeste, kako ste došli do tih informacija?
10. Je li Vaše dijete imalo priliku isprobati pomagala?
11. Je li Vaše dijete ostvarilo pravo na neka od pomagala? Možete li opisati taj postupak?
12. Smatrate li da je korištenje pomagala podiglo kvalitetu obrazovanja Vašeg djeteta?
13. Organizira li Vaša Udruga slijepih projekte i radionice koji pomažu u integraciji učenika s oštećenjem vida u redovni sustav?
14. Jeste li sudjelovali u takvim radionicama i projektima? Smatrate li da su korisni?
15. Smatrate li da je Vaše dijete uspješno integrirano u redovni odgojno – obrazovni sustav?
16. Smatrate li da je udruga slijepih imala utjecaja na uspješnost integracije? Kako?
17. Želite li nešto dodati? Imate li pitanja za mene?

Prilog 3:

Tekst informiranog pristanka

„Poštovani,

Studentica sam diplomskog studija pedagogije i sociologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U sklopu diplomskog rada, pod mentorstvom red. prof. dr. sc. Nevena Hrvatića kao mentora i izv. prof. dr. sc. Jasmine Božić kao komentorice, provodim istraživanje koje obuhvaća udruge slijepih i njihovu ulogu u obrazovanju učenika s oštećenjem vida koji su integrirani u redovne osnovne škole. Istraživanje je usmjereno na Udrugu slijepih Varaždinske županije i Udrugu slijepih Zagreb. Cilj je istražiti na koje su sve načine udruge uključene u odgojno-obrazovni proces, te u kojoj mjeri njihovo djelovanje utječe na kvalitetu obrazovanja učenika s oštećenjem vida.

U sklopu istraživanja provest ćemo intervjue sa članovima i djelatnicima Udruge slijepih Varaždinske županije, Udruge slijepih Zagreb koje su ujedno i članice Saveza slijepih Republike Hrvatske.

Ako pristanete sudjelovati u intervjuu, Vaš identitet bit će zaštićen, odnosno Vaše ime i prezime neće biti nigdje objavljeno, te sudjelovanje ne može naštetiti ni vama, ni Udruzi. Vaše ime, prezime, ili bilo koji drugi podaci koji bi mogli otkriti Vaš identitet, neće biti spomenuti u zapisu intervjua, ni u diplomskom radu. Intervju će se snimati, a tijekom intervjua možete odbiti odgovoriti na neko od pitanja, ili u bilo kojem trenutku odustati od sudjelovanja bez navođenja razloga. Jamčimo Vam povjerljivost svih podataka koje iznesete. Vaši odgovori bit će dostupni samo meni, mentoru i komentorici, a ako u diplomskom radu budemo iznijeli neki navod Vaših riječi, iz njega ćemo najprije izbrisati sve po čemu bi Vas se moglo identificirati. Rezultate ću osobno interpretirati, i objaviti samo u diplomskom radu. Molim Vas također da odobrite snimanje intervjua radi lakše obrade podataka. Anonimizirani transkripti će se učiniti dostupnima zainteresiranim stručnjacima i znanstvenicima na njihov mogući zahtjev.

Ukoliko se slažete sa svime gore navedenim, ljubazno Vas molim da sudjelujete u intervjuu u trajanju od okvirno pola sata i odgovorite na nekoliko pitanja vezanih za djelovanje udruge. Ako imate određena pitanja ili komentare, slobodno se obratite na e-mail adresu: anja.maltar@gmail.com

Unaprijed zahvaljujem,

Anja Maltarski“

Prilog 4:

Odluka Povjerenstva Odsjeka za sociologiju o prosudbi etičnosti istraživanja

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Sociology
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb, Croatia

Tel./Phone: +385 (0)1 4092007; Fax: +385 (0)1 4092007; 4092879; URL: <http://www.ffzg.unizg.hr/socio>

Datum: 12. srpnja 2019.

Broj odluke: 2019-31

ODLUKA

Povjerenstva Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja

Naziv istraživanja: Uloga udruga slijepih u integraciji učenika s oštećenjem vida u Varaždinskoj županiji i Gradu Zagrebu (diplomski rad)

Autorica istraživanja: Anja Maltarski

Odluka: Povjerenstvo smatra da je predloženo istraživanje u skladu s važećim etičkim normama.

Za Povjerenstvo

Doc. dr. sc. Ksenija Klasnić
predsjednica Povjerenstva

